

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA**

Katedra speciální zootechniky

Obor: zootechnika

TÉMA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Porovnání kvality a uplatnění hipoterapie a canisterapie

Autor diplomové práce:

Markéta Provázková

Vedoucí diplomové práce:

doc. Ing. Miroslav Maršálek, CSc.

Děkuji doc. Ing. Miroslavu Maršálkovi, CSc., vedoucímu diplomové práce, za odborné vedení a poskytování cenných rad při vypracování diplomové práce. Mgr. Veronice Karlové za odbornou pomoc při práci se statistickým programem.

Dotazovaným děkuji za ochotu a upřímné odpovědi, za slušné jednání a věnovaný čas.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Porovnání kvality a uplatnění hipoterapie a canisterapie.“ vypracovala samostatně a na základě vlastních zjištění. V seznamu použité literatury jsem uvedla všechny literární prameny, ze kterých jsem čerpala. V souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zemědělskou fakultou JU) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 2011

.....

Podpis

Abstrakt

Cílem této práce bylo zmapovat rozsah a kvalitu hipoterapeutických a canisterapeutických služeb v rámci České republiky. Dále pak vyhodnotit úroveň vzdělání, popř. odborných kurzů a rozsah zkoušek potřebných pro provozování kvalitní zooterapie. Zvláštní pozornost byla věnována finanční náročnosti poskytovaných služeb a nákladů na pořízení využívaných zvířat včetně výcviku, pomůcek, výživy a veterinární péče.

Bylo vyhodnoceno 237 dotazníků zaměřených na zooterapii. Dotazník obsahoval otázky zaměřené na psy používané pro canisterapii a na koně sloužící pro hiporehabilitaci, na jedince, kteří cvičí, trénují a ošetřují tato zvířata, na kvalitu a odbornost poskytovaných služeb a na ekonomickou stránku věci.

Z výsledků vyplynulo, že počet koterapeutů byl závislý na počtu obyvatel, ale ne na hustotě obyvatelstva. V jednotlivých krajích se závislosti na hustotě obyvatel neměnily, s jedinou výjimkou, kterou je Praha.

Bylo prokázáno, že z finančního i časového hlediska je náročnější připravit pro zooterapii koně, nežli psa. Na koně provádějícího hiporehabilitaci činí náklady 66 000 Kč, zatímco náklady na psa na canisterapii byly vypočítány na 23 400 Kč.

Dále bylo zjištěno, že u 18% koní pracujících v zooterapii neznáme jejich minulost a pouze 15% koní bylo pro hiporehabilitaci vybráno již v remontním věku. V České republice půsilo 15% psů bez canisterapeutické zkoušky, 16% psů provádělo zooterapii bez aktualizace zkoušek a 69% psů mělo splněno zkoušky. Zároveň bylo dokázáno, že 37% psovodů nemělo žádné vzdělání v oboru kynologie a 43% majitelů psa prošlo canisterapeutickým kurzem.

Klienti využívající koně pro svou terapii trpěli postižením z 49% tělesným, 25% kombinací, 8% psychickým, 18% jiným postižením.

Klienti využívající psa pro svou terapii trpěli postižením z 52% tělesným, 18% autismem, 11% nemá žádné postižení, 17% psychickým a 2% trpí epilepsií.

Klíčová slova: hipoterapie; canisterapie; canisterapeutické zkoušky; klienti; koterapeuti

Abstract

The aim of this work is to map out the scale and quality of hippo therapeutic and therapy dog services in the Czech Republic, and to evaluate the level of education and professional courses and the level of professional exams needed to provide good quality animal-assisted therapy. Special attention was paid to the financial side of the services provided and to the start-up costs involved including the acquisition of the animals, their training, aids, food and veterinary care.

A total of 237 questionnaires were evaluated which targeted animal-assisted therapy. They contained questions with regards to therapy dogs and the horses used for hippo therapy, on the individuals who train and care for these animals, on the quality and professionalism of the services provided and on the economic side of the venture.

The results showed that the number of co-therapists (the animals) was dependent on the size of the population but not on population density. The dependence on population density did not change across different regions, the only exception being Prague.

The results proved that from the financial and time point of view it is more difficult to prepare a horse for animal-assisted therapy than it is to prepare a dog. The cost of preparing a horse for hippo therapy is CZK 66,000 whilst the cost of preparing a therapy dog was calculated to be CZK 23,400.

Further, it was found that for 18% of the horses used for hippo therapy their past was not known and that only 15% of the horses used for hippo therapy were selected before the age of five.

In the Czech Republic 69% of therapy dogs had passed all the necessary exams, however 16% of therapy dogs worked without renewing the exams and 15% of therapy dogs were used without passing the necessary exams at all. At the same time it was found that 37% of the dog handlers had no education in the field of cynology and that 43% of the therapy dog owners had taken a therapy dog course with their dog.

Of those clients using hippo therapy 49 % had a physical handicap, 25% had a multiple handicap, whilst 8% had a mental handicap and the remaining 18% had other forms of handicaps.

Of those clients using a therapy dog 52% had a physical handicap, 17% had a mental handicap whilst 11% had no handicap at all, 18% were autistic and 2% suffered epilepsy.

Key words: hippo therapy, therapy dog, therapy dog exams, clients, co-therapists (animals)

Obsah

1. ÚVOD	9
2. LITERÁRNÍ PŘEHLED	10
2.1 Zooterapie	10
2.1.1 Domestikace	10
2.1.2 Etologie zvířat	10
2.1.3 Zooterapie definice	11
2.2 Hiporehabilitace	13
2.2.1 Etologie koní	13
2.2.2. Historický vývoj hiporehabilitace	16
2.2.3. Členění hiporehabilitace	17
2.2.4. Klienti	18
2.2.5. Účastníci hiporehabilitace	19
2.2.6. Metodika hiporehabilitace	19
2.2.7. Nejčastější chyby	21
2.3. Hipologická část	22
2.3.1. Ustájení	22
2.3.2. Výživa	22
2.3.3. Výběr koně pro hiporehabilitaci	24
2.3.4. Pohyb	26
2.3.5. Výcvik	28
2.3.6. Trénink	30
2.4. Canisterapie	30
2.4.1 Etologie psů	30
2.4.2 Historie canisterapie	32
2.4.3 Členění canisterapie	32
2.4.4 Klienti	33
2.4.5 Účastníci	35
2.4.6 Metodika	36
2.4.7 Nejčastější chyby	38
2.5 Kynologická část	38
2.5.1 Chov psů	38
2.5.2 Výživa psů	39
2.5.3 Výběr psa na canisterapii	40
2.5.4 Výcvik psů	40
2.6 Ekonomická část	44
2.6.1 Náklady na hiporehabilitaci	44
2.6.2 Náklady na canisterapii	44
3. CÍL PRÁCE	45
4. MATERIÁL A METODIKA	46

5. VÝSLEDKY A DISKUSE	47
5.1 Hiporehabilitace	47
5.1.1 Porovnání základních údajů v hiporehabilitaci	48
5.1.2 Srovnávání kvality výcviku koní pro zooterapii	51
5.1.3 Vyhodnocení práce s klienty	52
5.1.4. Vyhodnocení finanční stránky hiporehabilitace	53
5.2 Canisterapie	53
5.2.1 Porovnání základních informací v canisterapii	53
5.2.2 Srovnání kvality splnění canisterapeutických zkoušek	54
5.2.3 Vyhodnocení práce s klienty	55
5.2.4 Finanční stránka canisterapie	56
5.3. Porovnání počtu obyvatel se zooterapií	57
6. ZÁVĚR	58
7. SEZNAM LITERATURY	61
8. PŘÍLOHY	64

1. Úvod

Položme si otázku, jak se vlastně stalo, že si člověk uvědomil, že zvíře mu může pomáhat i jinak, nežli prací. Využívání zvířat pro nejrůznější pomoci člověku je jistě staré stejně jako domestikace. Dlouhodobé společné bytí vytvořilo vzájemné pevné vztahy mezi živočišnou říší a lidskou společností.

Samotné léčebné účinky se prokázaly již ve starověkých civilizacích, kdy spolu žili člověk a zvíře v těsném soužití, které bylo podmínkou pro přežití v drsných přírodních podmínkách. Poněvadž lidské bytosti mají biologicky zakódovaný zájem o přírodu a jsou přitahovány ke všem jejím životním formám, od dávných dob využívaly léčivou symbiózu se zvířaty zvláštním způsobem. Člověk je v přírodě velkou výjimkou, že kromě fyzického působení zvířat, jako je například živočišné teplo, antibakteriální účinek ve slinách, umí přijímat pomoci zvířat i působení psychologických účinků, mechanismy antidepresivní a antistresové.

Historicky zaznamenáno bylo, že v Belgii již v 8. stol., bylo využíváno zvířat na terapie pro postižené lidi a v Anglii v 18. stol., fungoval ústav pro duševně nemocné, kteří taktéž využívali zooterapii, jako pozitivní léčbu.

Upozorňující osobností na pozitivní působení ježdění na koni v rámci naší hipoterapeutické historie byla císařovna Marie Terezie (1717-1780), která tuto metodu pravidelně využívala.

K ježdění na koni měl také pozitivní postoj i první československý prezident T. G. Masaryk. Byl to právě on, kdo vyzdvihoval jezdeckví, pro přínos tělesné i duševní pohody.

V krátkosti jsme si probrali historii, jak se postupně měnil význam zvířat ve společnosti od hrubé pracovní síly, k využití naplnění volného času, až k zooterapeutickým účelům.

Ovšem vysoký rozmach zájmu o zooterapii sebou vedl, také nespočetně mnoho chybných kroků, které je třeba napravit. Každé činnosti je třeba začít vzděláváním teoretickým i praktickým, získáváním zkušeností, projít cíleným zpracováním problematiky pro specifické oblasti a vzájemné propojení všech stránek věci a končit kvalitní výslednou prací s pozitivními ohlasy.

2.1. Zooterapie

2.1.1. Domestikace

Počátky zdomácnění zvířat jsou dle většiny studií zařazeny do mladší doby kamenné – neolitu. V této době proběhla a v podstatě byla ukončena domestikace pro nás hlavních druhů. Výjimkou je pes, který byl zdomácněn již asi před 15 000lety, tj. ve starší době kamenné, kdy se člověk živil lovem a neprovozoval zemědělství, které je předpokladem pro chov většiny druhů domácích a hospodářských zvířat.

Údaje o době domestikace existující z hlediska původních zpráv, pouze ve starší odborné literatuře, kdy celý proces domestikace zvířat byl středem intenzivního zájmu velkého počtu badatelů, nejsou ucelené a vykazují i rozporuplná, někdy důkazy nepodložená fakta (**Hajič, Košvanec, Čítek** 1995).

2.1.2. Etologie zvířat

Etologie v současném pojetí je relativně mladá biologická vědní disciplína, jejíž název je odvozen z řeckého slova *éthos* tj. chování, mrav, zvyk, obyčej (**Hauptman**, 1972).

Podle **Voříškové** (2001) je etologie obecně definována jako nauka o chování a životních projevech zvířat. Je nauka interdisciplinární, protože do ní vstupují i obory psychologie, sociologie, dále pak fyziologie, morfologie a genetika.

Etologie vychází z toho, že živé organismy se chovají tak, aby si udrželi vnitřní rovnováhu. Proto se chování zvířat může stát ukazatelem vhodnosti, nebo nevhodnosti použité technologie, či jejich prvků, zejména tam, kde se uplatňuje řada nových a netradičních forem chovu (**Horouz, Veselý**, 2007).

Členění etologie do tří skupin podle **Voříškové** (2001)

1. obecná etologie

- zabývá se studiem základů chování a jejich ovlivněním především na úrovni nervové soustavy, smyslových receptorů a mechanismem neurohumorálního řízení etologických projevů, má blízko k fyziologii živočichů, ale také k morfologii a anatomii

- zahrnuje též aspekty instinktů, dědičnosti, abiotických vlivů, aj.

2. speciální etologie

- věnuje se formám chování jedinců, skupin různých živočišných druhů

- spadají sem aktivity: kupř. aktivity potravní, ochranné, rozmnožovací a sociálního chování a prvky získaného chování, smyslů a orientace

3. aplikovaná etologie

- zaujímá zvláštní postavení z hlediska uvedeného členění
- je nejmladším odvětvím v rámci dané nauky zejména v zootechnických disciplínách
- usiluje o využívání etologických poznatků pro praktické cíle, tzn. že se zabývá formou a zákonitostí chování jednotlivých druhů, plemen a kategorií zvířat, poznává hranice jejich tolerantnosti vůči změnám prostředí, možnosti ovlivňování chování zvířat.

2.1.3. Zooterapie

Obecný pojem pro využití zvířete. Zooterapie (zvířaty podporovaná terapie) je souhrnným termínem pro rehabilitační metody a metody psychosociální podpory zdraví, které jsou založeny na využití vzájemného pozitivního působení při kontaktu mezi člověkem a zvířetem (**Mojžíšová, Lacinová, Šemberová, 2000**).

Podle **Katchera** (1981), psychiatra z Pensylválské univerzity, mohou mít zvířata s ohledem na psychický stav následující přednosti

- Úleva od samoty.
- Naplnění potřeby o někoho pečovat.
- Zaměstnávat lidi takovým způsobem, že zůstávají aktivní a nepodléhají pohodlnosti.
- Těšit se z estetické hodnoty zvířat.
- Prožívat pocity jistoty a bezpečí.

Historický vývoj zooterapie až po současný stav

Využívání zvířat pro nejrůznější druhy pomoci člověku je stejně staré jako domestikace.

Ve starověkých civilizacích (starý Egypt, Etiopie, Sumer, Assýrie, Babylon, Persie, Indie, inuitské kmeny, Řekové, Římané, Germáni, Skythové) se vyskytuje mnoho důkazů uctívání až zbožštění či společenského využívání psů nebo koček.

Ve Středověku se uplatňuje především církevní vliv, vztahy ke zvířatům mají obojaký charakter.

Odhlédneme-li od přímých forem fyzického působení (živočišné teplo, antibiotika ve slinách apod.), je základním principem tohoto léčebného působení skutečnost, že živý organismus má jakožto bioenergetický zdroj schopnost probouzet samoléčitelské schopnosti jiného organismu. V případě člověka zde ještě působí psychologické účinky aktivace pozitivních citů, mechanismy antidepresivní a antistresové. Toto se masivně uplatňuje hlavně až v současné době, kdy se lidé vzdálili bezprostřednímu kontaktu s přírodou a se zvířaty a vztah lidí ke zvířatům se mnohdy zúžil pouze na vztah konzumní (Lacinová, 2007).

Kritéria pro zooterapii

1. Typ zoterapie dle zvířecího druhu

Kritérium 1. - *zvířecí druh*: kuň (hiporehabilitace), pes (canisterapie), kočka (felinoterapie), drobná domácí zvířata, hospodářská zvířata, volně žijící zvířata, exotická zvířata atd. / nebo jejich kombinace

2. Typ zoterapie dle metody

Kritérium 2. – *metoda zoterapie*: aktivity za pomoci zvířat (AAA), terapie za pomoci zvířat (AAT), vzdělávání za pomoci zvířat (AAE), krizová intervence za pomoci zvířat (AACR) / případně jejich kombinace

3. Forma

Kritérium 3. – *forma zoterapie*: návštěvní program, jednorázové aktivity, pobytový program, rezidentní program, zásah krizové intervence / nebo jejich kombinace

4. Účastníci

Kritérium 4. – *způsob práce*: samostatná práce X spolupráce několika zooterapeutických týmů

Kritérium 5. – *složení pracovní jednotky*: zvíře a zoterapeut a klient X zvíře a zoterapeut a klient a personál, případně další pomocníci,

Kritérium 6. – *počet zvířat*: zoterapeut a jedno zvíře X zoterapeut a více zvířat

Kriterium 7. – *počet klientů*: individuální zoterapie X skupinová

5. Klientela

Kriterium 8. – *analýza cílové skupiny*: analýza dle cílové skupiny: analýza zejména dle věku, pohlaví, diagnózy, vzdělání, vnímání role zvířete ve společnosti

Kriterium 9. – *analýza zdravotního stavu*: zdravý, dočasně nemocný, v rehabilitaci, zdravotně postižený (různé stupně kombinace), se specifickými poruchami, dlouhodobě nemocný, umírající, apod.

Kriterium 10. – *analýza sociálních vazeb a dynamiky prostředí*: izolovaný, osamělý, v rodinném prostředí, v zařízení (jeho typ a dynamika), v azylovém prostředí, v ohrožení apod. (Freeman, 2007).

2.2. Hiporehabilitace

2.2.1. Etologie koní

Koně mají ve stádě zcela jasnou vnitřní hierarchii. Tato nevzniká na základě soubojů – nebo jen občas, ale spíše na podkladě uznání vůdcovských kvalit. Vůdčí – alfa klisna řeší vnitřní rozpory, trestá neposlušné členy stáda – obvykle tím, že je na prohřešek upozorní gestem (sklopené uši, vyceněné zub, kopnutí), a když jedinec nepochopí, vyžene jej za okraj stáda, odkud se nesmí přiblížit, dokud se „neomluví“. Toto se děje zase gesty – obvykle je to sklopená hlava, přežvykování. Pak dovolí návrat, provinilce očistí a dále se nic neřeší. Trest vyhoštění ze stáda je jedním z nejpřísnějších, protože to znamená, že v případě napadení predátorem se kůň musí se situací vyrovnat zcela sám, a to bývá obtížné (Vosátková, 2007).

Rozdělení etologie podle Voříškové (2001):

Vliv smyslových vlastností na chování koní

-**Sluch** – Kůň má vynikající sluch a reaguje velmi citlivě na různé zvukové podněty (např. nesnáší křik, jekot atd.). Proto je důležité na koně mluvit tiše, téměř šeptem a zvýšeného hlasu je možné velmi dobře využít jako trestu. Naopak uklidňující a laskavý hlasový projev ošetřovatele nebo jezdce působí na koně jako pochvala. Na neznámé zvukové efekty a hluk si však dobře zvyká a na známé zvuky nereaguje. Dušek (1999) uvádí, že ke kvalitě sluchu přispívá i tvar a pohyblivost uší.

-**Zrak** – Relativně velké oči. Jeho zrakové schopnosti však nejsou výrazné. Kůň ovšem reaguje velmi dobře na nepatrné pohyby, které člověk nepostřehne. Této vlastnosti lze využít při výcviku koně, protože kůň se brzy naučí reagovat na nepatrná gesta svého cvičitele.

Kůň rozeznává barvy, a to šedou, růžovou, zelenou, žlutou, modrou, bílou. Nerozezná červenou od černé. Asi 20% koní se považuje za krátkozraké, zatímco dalekozrakost je méně častá., asi do 10% případů (Dušek, 1999).

-**Čich a chuť** – Vynikající. Čichem kůň pozná špatné nebo zkažené krmivo nebo špinavou vodu. Čich používá vždy na prvním místě při rozeznávání druhů ze stáda, seznamování se s neznámým předmětem nebo člověkem. Chuť koně lze velmi dobře využít při výchově a výcviku koně při vytváření výcvikových podmíněných reflexů.

-**Hmat** – koně mají velmi dobře vyvinutý. Hmatové receptory v kůži a ve svalech jsou velmi citlivé na dotek. Toho lze využít při výcviku jezdeckých koní, kteří se naučí reagovat na doteky rukou (pochvala), a holeněmi (pobízení, ustupování na holeň).

-**Orientační smysl a paměť**

Hafez (1962) uvádí, že orientační schopnost podmiňují čichové podněty, z nichž má značný význam pach výkalů.

Hipologický psycholog **Blendinger** (1966) poukazuje na značné rozdíly mezi koňmi a má výhrady k přisuzování koním dobré paměti. Stejně tak i **Grzimek** (1944) považuje údaje výborné koňské paměti za přehnané.

- U koní je známý *přenos nálad* a z toho pramení společný skupinový efekt. Panická reakce jednoho koně ve stádě vede ke vzniku paniky v celém stádě, válení se jednoho koně vyvolá válení koně i u dalších koní (**Voříšková**, 2001).

- Zajímavý je i *mysl pro čas*. Koně po určité době vzrušeně reagují na čas krmení, případně návrat z pastvin nebo z výběhu do stáje (**Voříšková**, 2001).

Sociální chování

Ve skupině koní panuje přísný sociální pořádek (hierarchie). Na vrcholu stojí hřebec, potom starší nejzkušenější klisna v reprodukčním věku a za ní obvykle následují ostatní klisny, mladí koně a přestárlé klisny. Hříbata a mladí koně obvykle přebírají sociální pozice své matky. Nejvýše postavené zvíře má určitá privilegia. Při vyhánění, nebo přehánění stáda jde na vedoucí pozici, může si vybírat nejlepší místo na pasení nebo u žlabu a nejpohodlnější místo na ležení (**Voříšková**, 2001).

Sexuální chování

K sexuálnímu chování patří i souboje hřebců. I hry hříbat mají charakter pozdějších zápas, který hlavně mezi dominantními hřebci vedou v dospělosti často k vážným poraněním. (hrozba, vzpínání, zakousnutí se do krku, do plece, do kohoutku, nebo do končetin, pronásledování, poklekávání, vyhazování zadními

končetinami, útěk, nebo příznaky podlehnutí soupeře, zvuky = ječení, říčení, tiché chrčení) - (Voříšková, 2001).

Podle Voříškové (2001) jsou základní projevy koní

- Žraní
- Pití
- Kálení
- Močení
- Odpočinek a spánek

Komfortní chování

Ke komfortnímu chování patří – třesení pokožkou, otřepání se, válení se, okusování se, drbání se (Voříšková, 2001).

Kategorie chování koní

1. Chování, které zajišťuje zvířatům základní životní potřeby – žraní, pití, sbírání stébel, kálení, močení, pasení.
2. Projevy alternativních postojů – klidový postoj, normální bdělý postoj, postoj ze zvýšenou pozorností, postoj ze zvýšené nervozity.
3. Chování při odpočinku – stání, ležení, spánek.
4. Komfortní chování – třesení pokožkou, otřepání se, válení se, okusování se, drbání se.
5. Lokomoční chování – pomalá chůze, chůze- kůň jde libovolným tempem, nepřerušovaně.
6. Stereotypní chování – hra s vlastním jazykem, řemenem na uvazování, tkalcování, klkání, přešlapování atp. (Voříšková, 2001).

Hodinaření a obcházení boxu, jsou činnosti, které kůň provádí, když se nudí a tyto dva zlovyky mohou vést ke ztrátě kondice. Při klkání může dojít k plynatosti (Příkrylová, Husáková, 1995).

Stres

Jakákoli výrazná změna optimálního prostředí je pro organismus tak citlivého zvířete, jako je kůň, zátěží – stresem. Stres zpravidla negativně ovlivní chování a výkon koně (Voříšková, 2001).

Stresory mohou být - vlivy prostředí (tepelné, hlukové), vlivy infekčních onemocnění, vlivy psychické.

Na působení zátěže odpoví organismus adaptačním syndromem (**Dušek**, 1999).

Hlasové projevy

- a. Frkání – Zvuk vyvolán při výdechu chřípím. Používán při překvapení, nebo v nebezpečí. Odfrknutí koně při výcviku nebo po dostihu je známkou uvolnění koně.
- b. Ržání – Zvuk projevem úzkosti. Krátký a vysoký zvuk vydává kůň při pocítění bolesti.
- c. Zařičení – Zvuk má obsahově široký význam a koně dovedou jeho nepatrné tónové modality významově specifikovat (**Voříšková**, 2001).

Kůň se brání zejména útekem. Odměnou je koně je to, že jej predátor nechá na pokoji. Odměnou predátora je kořist – proto psa odměníme pamlskem a koně klidem. Pokud útek nestačí, nastává boj o přežití. To zahrnuje kousání, kopání, uskakování, setřásání nepřítele atd. Predátoři obvykle útočí na slabiny koně, na břicho nebo na hřbet. Tato místa také u některých domestikovaných koní bývají velmi citlivá. Z uvedeného vyplývá, že komunikace s koněm, je „řeč těla“ (**Vosátková**, 2007).

2.2.2. Historický vývoj hiporehabilitace

Kůň je pro člověka nejbližším zvířetem, provázel jej při válečných taženích a spolu s ním umíral na bitevních polích. Pomáhal lidem osidlovat nová území, tahal jejich vozy a zapřáhnout do pluhů, zoral lány země. Dlouho dobu byl nejvýznamnějším dopravním prostředkem a nejrychlejším zvířetem, které člověk dokázal domestikovat (**Vízdalová**, 2007).

Nejstaršími známými písemně zachovanými lékařskými indikacemi k hipoterapii jsou Galenovy spisy. Nepřímo nás o léčebném využívání koně v jeho době informuje i císař a filozof Marcus Aurelius (121 – 180 n.l.)

T.G.Masaryk řekl: „Proč rád jezdím na koni? – protože je to nejrychlejší tělocvik. To se cvičí najednou celé tělo, ruce, nohy, plíce, srdce – jen to zkuste!“ (**Holý, Hornáček**, 2005).

2.2.3. Členění hiporehabilitace

Hiporehabilitace = zastřešující pojem pro aktivity spojené s rehabilitací člověka pomocí koně v nejširším slova smyslu (**Velemínský**, 2007).

Hipoterapie - Léčebné pedagogicko – psychologické ježdění – Parajezdectví (**Véle, Kulichová**, 1995).

1. hipoterapie- výsledkem rehabilitace nemá být pouhé zlepšení „rozsahu pohybu kloubu“, ale zlepšení kvality života člověk. Jinak řečeno, z rehabilitačního pohledu je jedno, kolik stupňů pohyblivosti má loket, důležité je, zdali se pacient nají či obleče. Hodnocení výsledků je rehabilitační terapie je obtížné pro vědu, ale celkem jednoduché pro pacienta.

Podle **Velemínského** (2007) je hipoterapie rehabilitační metoda, která využívá pohybu koně a jeho přenosu na člověka.

2. léčebné pedagogicko – psychologické ježdění – Podle **Vízdalové** (2007), tento název pochází z přístupu, který je používán v německy hovořících zemích. V češtině se obtížně hledají ekvivalenty pro tyto pojmy.

Odborným garantem jsou léčebný, speciální, nebo sociální pedagog s dvouletou praxí, případně psycholog s dvouletou praxí, také asistovaný psychiatr (**Holý, Hornáček**, 2005).

a) EAT – equine-assisted therapy (terapie s pomocí koní) - hřebelcování

b) EFP – equine-facilitated psychotherapy (podpůrná psychoterapie s koňmi) – kůň zde slouží jako zprostředkovatel mezi klientem a odborníkem.

c) EEL – equine-experiential learning (praktická výuka s pomocí koní) – výukové programy.

d) EAP – equine-assisted psychotherapy (psychoterapie s pomocí koní) - při psychických poruchách.

e) Hippotherapy (hipoterapie) – fyzioterapeutická metoda využívající pohyb koně.

podle Engel (2003) f) Therapeutic riding (terapeutické ježdění) - zahrnuje sportovní, volnočasové a rehabilitační aktivity a také vzdělávací a terapeutické aktivity. Sport může zahrnovat pouhé svezení se na koni, ježdění a voltiž (**Vízdalová**, 2007).

3. parajezdectví – sportovní aktivity spojené se sportovním využitím koně handicapovanými sportovci. Parasport se zdá být zatím jedním z nejelegantnějších

způsobů, jak spojit skupiny lidí s postižením a bez postižení. Nelze opominout osobní radost z dosaženého úspěchu každého sportovce (**Velemínský, 2007**).

2.2.4. Klienti

DMO = dětská mozková obrna

1. – spastická paraparéza, zde je terapeutickým cílem: upravit svalový tonus, upravit funkci dolních končetin, edukovat chůzi, korigovat anteflekční postavení pánve, dosáhnout korektního sedu.
2. – spastická hemiparéza – je cílem u těchto pacientů dosáhnout tělové symetrie, úpravy svalového tonusu a koordinace pohybů trupu, zlepšení funkce postižené horní a dolní končetiny, zlepšení úchopové schopnosti, edukace kůže.
3. – extrapyramidový syndróm – u těchto pacientů je inhibice mimovolných pohybů, zlepšení stability těla, úprava svalového tonusu koordinace pohybů, zlepšení podpurné funkce horních i dolních končetin
4. – spastická quadraparéza, mentální retardace, zde je terapeutickým cílem optimalizace svalového tonusu pacienta, zlepšení jeho stability sedu, stoje a chůze, s důrazem na držení těla, úprava podpurné funkce dolních i horních končetin, zlepšení koordinace pohybu a zlepšení úchopu (**Holý, Hornáček, 2005**).

LMD = lehká mozková dysfunkce (Holý, Hornáček, 2005).

INDIKACE

Neurologie = (DMO, stavy podmíněné poškozením CNS, degenerativních, zánětlivých a metabolických poškozeních nervového systému, včetně periferních paréz, myopatií, apod.)

Ortopedie = (skolióza do 25-30 dle Cobba, v současnosti některé práce (**Hoff a kol., 2000**) poukazují na možnosti využití hipoterapie také u větších skoliotických křivek, dále pak poruchy postoje, svalová dysbalance, po amputaci končetin,

Psychiatrie = pomocí citových vazeb ke koni člověk nachází svou identitu i cestu k lidem. (autismus, LMD, neurózy, psychózy, poruchy učení, apod.)

Interní medicína = u kardiaků má významné provádět také pedagogicko-psychologické ježdění kdy se odbourávají obavy a strach. (astma, bronchitidy, obezita, apod.)

Gynekologie = u pacientek s dysmenoreou, slabostí pánevního dna a s funkčními sterilitami (**Holý, Hornáček, 2005**).

KONRAINDIKACE

Absolutně kontraindikovanými pacienty jsou:

Pacienti, kteří mají –

1. Akutní, život ohrožující onemocnění (hemoragie do CNS)
2. Horečnaté, nádorové, celkově zánětlivé onemocnění v akutní fázi, dekompenzací nebo stadiu
3. Viditelně zhoršený stav po první lekci hiporehabilitace, apod.

Všeobecné, pro hipoterapii specifické kontraindikace ze strany pacienta:

1. Strach z koně
2. Alergie na koňskou srst, apod.

Kontraindikace ze strany koně:

- Kůň se zdravotními potížemi
- Kůň, jenž není dobře připraven k výkonu hiporehabilitace, nebo je nespolehlivý, apod. (**Holý, Hornáček, 2005**).

2.2.5. Účastníci hiporehabilitace

- Kůň – musí být ochotný k práci, klidný.
- Klient – musí být vhodně oblečen.
- Lékař – indikuje terapii.
- Cvičitel – péče o psychickou a fyzickou pohodu koně.
- Fyzioterapeut – pracuje s klientem.
- Pomocník – přidržuje klienta na koni (**Velemínský, 2007**).

Podle **Holého, Hornáčka** (2005) se cvičitel nazývá hipolog a musí mít kvalifikaci učitele jízdy nebo trenéra, také kurz hipoterapie.

2.2.6. Metodika hiporehabilitace

Způsoby práce při hipoterapii – vedou se diskuse o tom, jak nejlépe hipoterapii provádět.

Modifikací uvedených postupů může být mnoho, obecné principy však je třeba zachovat. Všechny terapeutické aktivity je třeba provádět v klidné atmosféře,

ať už jsou okolnosti jakékoli. Provázeny musí být jasnou komunikací všech členů týmů. Důležitá je i přiměřená teplota a to ze strany klienta i koně. Jisté je i použití vhodných koní a zároveň přiměřených, vyhovujících pomůcek (**Velemínský, 2007**).

Délku trvání terapeutické jednotky nelze přesně stanovit. Platí zásada postupnosti. Začíná se kratšími reprízami a postupně se zvyšuje dle diagnózy, klinického stavu, stavu únavy svalstva a ostatních individuálních faktorů. Ty posoudí hipoterapeut. Obvykle však 15 – 20 minut, 2 až 3 krát týdně, nejméně po dobu 3 měsíců (**Holý, Hornáček, 2005**).

Hiporehabilitace se většinou provádí na kryté nebo otevřené jízdárně s rovným povrchem. Ve vhodných případech u pokročilejších pacientů, lze zařadit do programu procházky do přírody (**Holý, Hornáček, 2005**).

Výstroj koně na hipoterapii se odvíjí od dané terapie. Sedlo je třeba využívat v hipoterapii co nejméně. Sedlo totiž výrazně omezí potřebný trojdimenzionální pohyb hřbetu koně o jednu dimenzi, a to předozadní. Kostra sedla, která je ve své podstatě monolitem, nemůže kopírovat pohyb pravé a levé strany sedlové polohy hřbetu koně. Sed bez sedla na koňském hřbetě je terapeuticky mnohem efektivnější. Stejně tak vyšší teplota koňského těla 37,5 až 38,5C, snižuje přenosem tepla pacientovou spasticitu. Madla jsou speciální držadla upevněná na trupu koně za kohoutkem. Slouží pacientovi k držení dodání jistoty.

Nasedání a sesedání – na dobře připraveného hipoterapeutického koně lze nasednout z obou stran, rozhoduje zde postižení pacienta. K nasedání slouží rampa, při složitějších případech vypomůže terapeut (**Holý, Hornáček, 2005**).

Pracovní plán

- příchod pacienta
- přivítání, orientační kontrola zdravotního stavu, nasazení přilby
- posazení na koně (obvykle z rampy)
- vlastní terapie
- rozloučení s koněm, sesednutí z koně
- sejmutí přilby, zápis do dokumentace, rozloučení
- odchod z jízdárny (**Velemínský, 2007**).

Postup hiporehabilitace

Při terapii je cílem dosáhnout aktivní, korektní, stabilizovaný sed s rukama volně visícíma vedle trupu nebo položenýma na stehnech. Samozřejmě závisí na cíli, kterého chceme dosáhnout (**Holý, Hornáček, 2005**).

Riziko pádu nemůžeme nikdy vyloučit. Seriózním přístupem se dá riziko pádu minimalizovat.

2.2.7. Nejčastější chyby

Chyb je třeba se vždy vyvarovat, pro kvalitu a efektivnost práce!

Podle **Velemínského** (2007), jsou chyby popsány takto-

- nedodržování bezpečnostních předpisů (zejména nošení pro jezdeckví schválené přilby)
- vyšší obsazení haly, jízdárny, než má být
- přetížení personálu
- pracující přetížení či onemocnění koně
- chybná, nebo žádná dokumentace
- nedostatečná korekce sedu a pohybu klienta
- příliš mnoho cvičení
- příliš dlouhá terapie i přes únavu klienta
- nejasná pravidla pro zúčastněné včetně kompetencí
- chybná nebo žádná příprava koně
- nekompletní tým

Vypsání chyb převážně rehabilitačního pracovníka podle **Holého, Hornáčka**, (2005)

- Je pasivní
- Nevyžaduje optimální dosažitelný sed
- Nepřerušuje hipoterapii při únavě pacienta, či pro upravení sedu klienta
- Nadměrně fixuje pacienta
- Připustí nevhodné oblečení pacienta
- Nedostatečně využívá možností, které hiporehabilitace nabízejí

2.3. Hipologická část

Je třeba si uvědomit, že kvalitní hiporehabilitaci provádět jen s koněm, o kterého je dobře postaráno.

2.3.1. Ustájení

Hlavní podmínky, kterým musí dobrá stáj vyhovovat, jsou zdravá poloha, světlost, vlhkost, vzdušnost a prostornost.

1. Ustájení koní na stáních – je z čistě hygienického hlediska nejlepší.
2. Boxové ustájení – kůň má v boxu dostatek pohodlí a klidu.
3. Volné ustájení s hlubokou podestýlkou – převážně pro klisny s hříbaty, či odstávkata (**Žlumov**, 1999).
4. Pastevní ustájení

Koně na pastvině musí mít bezpodmínečně snadný přístup k dostatečnému zdroji čerstvé vody (**Přikrylová, Husáková**, 1995).

Stáj by měla být prostorná, teplá, s dobrou ventilací, ale bez průvanu. Měla by být řešená tak, aby bylo snadné udržovat čistotu, zbavená škůdců a parazitů a neměla by chybět drenáž pro odvod vody (**Přikrylová, Husáková**, 1995).

2.3.2 Výživa

Podle **Duška** (1999) byla výživa vždy v dějinách chovu koní jedním z klíčových faktorů ovlivňujících jejich zdraví i výkony. Do pojmu výživa zahrnujeme i jakost a technologii krmení, dávkování, načasování včetně vlivu výživy na organismus. Základem výživy zvířat jsou biologicky významné chemicky definované sloučeniny, které nazýváme živiny. Kůň je využívá pro výstavbu vlastní tělesné hmoty, k výkonu a k tvorbě potřebné energie.

Krmiva pro koně se využívají zejména z rostlinného a minerálního původu.

- Objemná krmiva – obvykle tvoří převážnou část krmných dávek pro koně. Chemické složení a biologická hodnota se mění podle jednotlivých druhů krmiv, úrovně hnojení půdy, použité agrotechniky, fenologické fáze v době jejich použití, sběrové, konzervační a skladové techniky. Všechny tyto faktory je důležité zohledňovat při sestavování krmných dávek.

1. zelená píce – kam patří travní porost, vojtěška, jetel
2. okopaniny – krmné brambory, krmná řepa, cukrová krmná řepa, mrkev, siláž, senáž

3. suchá píce – seno, sláma, plevy (**Tlučhoř**, 1999)
 - Jadrná krmiva
 1. obiloviny – oves, ječmen, kukuřice, bob koňský, krmný hrách, sója, len
 2. krmné směsi – jsou průmyslově namíchaná jadrná krmiva obohacená specifickými krmivými a doplňky - kompletní krmné směsi, nebo doplňkové krmné směsi (**Tlučhoř**, 1999).
 - Minerální krmné přísady – při doplňování potřebných látek je třeba vycházet z celkového obsahu minerálních látek v základní krmné dávce (objemná krmiva, zrniny) a pracovního zaměření koní (**Tlučhoř**, 1999).

Technologie krmení koní

Chceme-li zabezpečit optimální zdravotní stav, a prosperitu v co nejvyšší výkonnosti koní je racionální výživa, nezbytná. Při sestavování krmných dávek je rozhodující vyvážená biologická hodnota celé krmné dávky a nejen jednoho komponentu (**Tlučhoř**, 1999).

Při výživě je rovněž důležitá příprava krmiv, jejich podávání a uskladňování. Nekrmíme prašné šroty bez zvlhčení, namrzlá krmiva, nahnilá, apod. (**Štrupl**, 1983).

Výživa koní v období výcviku a tréninku

Krmná dávka na bázi sena a ova je méně vhodná než krmná dávka na bázi kompletních granulí nebo briket a to z důvodu těžkého vyvážení živin pouze těmito krmivými. Kvalita sena v našich podmínkách je různá. Při zkrmování sena obsahující houby, plísňe, prach a cizí příměsi vznikají u koní dýchací problémy, alergie apod. Oves, který při tradičním krmení má postavení hlavního nositele proteinů a energie v krmné dávce, prohlubuje deficit vápníku, přebytek fosforu, nedostatek vitamínu A, D a nekompensuje nedostatek stopových prvků v seně.

Oproti tomu granulovaná krmiva se dle posledních výzkumných prací pro koně s vysokou zátěží jeví jako vhodnější (**Tlučhoř**, 1999).

Pastva koní

Pastva koním umožňuje nejpřirozenější zdroj výživy. Botanickou pestrost bylin rostoucích na pastvě nenahradí žádné jiné krmivo. Příjem potravy je na pastvě také optimálnější. Fyziologie trávení je u koně velmi náročná na čas. Při stájovém

odchovu se tato doba mnohdy zkracuje. Oproti tomu pastevní porost neumožňuje rychlé nasycení, protože napasení vyžaduje více hodin (**Štrupl**, 1983).

Tyto informace potvrzuje i **Dušek** (1999).

Pastevní odchov je vhodný i pro dostatek vitamínu D, který se získává ze slunečního záření (**Štrupl**, 1983).

Péče o koně chovaného na pastvině je časově méně náročná než o koně ustájeného. Mezi výhody lze počítat příjem přirozených vitaminů a dostatek pohybu (**Příkrylová, Husáková**, 1995).

Potřeba pastevní plochy se v běžné chovatelské praxi počítá na 1ha pastvin 6 odstávčat, nebo 3 hříbata starší jednoho roku (**Dušek**, 1999).

Podle **Duška** (1999) pastevní období trvá přibližně 160 – 180 dní. Začíná co nejdříve na jaře, kdy porost dosahuje asi 8 cm výšky.

Přirozený pohyb na pastvě velmi dobře působí na utváření správného postoje končetin, na růst šířky i hloubky hrudníku, na pevnost hřbetu, na vývin beder i zádě a na celkový chod koně (**Štrupl**, 1983).

2.3.3. Výběr koně pro hiporehabilitaci

Přípravu koně ovlivňují fyzické, psychické a metodické nároky, kladené na koně ze strany klientů. Od koně vyžadujeme: perfektní zdravotní stav, pravidelné a klidné chody s dostatkem kmihu, perfektní charakter, poslušnost, ochota, samostatnost, adaptaci na rušivé vlivy. Kůň musí být cíleně připravován pro zdravotnické, nebo pedagogické účely (**Holý, Hornáček**, 2005).

Plemena koní využívaných pro hiporehabilitaci

Rozdělení plemen dle **Bílka** (1955)

1. Skupina plemen koní mongolských – stepních
2. Skupina plemen koní orientálních – východních
3. Skupina plemen koní západních – okcidentálních
4. Skupina plemen koní nordických – severských

Podle **Štrupla a kol.** (1983) do skupiny koní *stepních* patří například tato plemena – kůň mongolský, kůň kabardinský, předkem těchto koní je kůň převalský.

Do skupiny *východních koní* řadí kůň achaltekinský, kůň íránský, kůň jomudský, kůň donský, kůň megrelský, arabský, berberský, kladrubský, španělský, lipický, anglický plnokrevník, hannoverský, oldenburský, východofříský, holštýnský, český teplokrevník, hunter.

Ve skupině *koní okcidentálních* nacházíme koně norického, belgického, haflingského, percheronského, buloňského.

Do skupiny *koní severských* patří shetlandský pony, fjordský kůň, kůň finský, huculský kůň.

Dušek (1999) dále koně člení dle užitkových typů

- Koně klusoví a cvaloví
- Koně tažní – krokoví
- Koně nosní - soumaři

Plemena využívaná pro hiporehabilitaci v České republice

1. český teplokrevník

výhody = snadná dostupnost, příznivá cen, velké zkušenosti s tímto plemenem

nevýhody = velká variabilita v typu, velká variabilita v psychice, nižší tolerance monotónní práce (**Velemínský**, 2007).

Český teplokrevník dříve představoval vícestranného koně pro zemědělství s převahou využití v tahu. V dnešní době díky šlechtění na moderní typ teplokrevníka, je to kůň spíše s převahou jezdeckého typu (**Dušek**, 1999).

2. chladnokrevní koně

výhody = snadná dostupnost, vynikající tolerance, dobrý charakter při práci ve stáji, schopnost nosit těžké klienty

nevýhody = monotónní práce, široký hřbet (**Velemínský**, 2007).

3. anglický plnokrevník

výhody = snadná dostupnost, často příznivá cena, mimořádná ochota k práci, mimořádná inteligence

nevýhody = problém v dostihové minulosti, vzrušivá psychika, malá tolerance monotónní činnosti, velké nároky na přípravu před terapií (**Velemínský**, 2007).

Plnokrevníci jsou koně velmi výkonní, vytrvalý, živého charakteru a mají nejvyšší nervovou dráždivost ze všech plemen (Bílek, 1955).

4. hucul

výhody = snadná dostupnost, soumar, minimální náklady, tvrdost

nevýhody = svérázná psychika, méně vhodná mechanika pohybu (Velemínský, 2007).

Hucul je menšího rámce, je skromný s pevnou konstitucí, všestranně výkonného typu (Dušek, 1999).

5. jezdecký pony

výhody = pohodlná výška pro práci s klientem, psychice dětí je blíž

nevýhody = třeba hledat koně s vhodnou mechanikou pohybu, důraz na výchovu zkušeným člověkem (Velemínský, 2007).

2.3.4. Pohyb

Nejdůležitější užitnou vlastností koní je pohyb (Štrupl, 1983).

Jak svaly vytvářejí pohyb:

Svaly vytvářejí pohyb tím, že táhnou za kosti, které uvedou do akce klouby. Upínají se přes jeden nebo přes několik kloubů současně.

Práce svalů:

Rozeznáváme dvě základní skupiny svalů. Ty, které se zapojují do pohybu, mají delší vlákna. Ty, které se podílejí na držení těla, jsou kratší. Když se jeden sval zkrátí (kontrahuje), protilehlý sval se uvolní, a naopak. Protože většina pohybů koňské končetiny zahrnuje ohýbání a natahování, je většina svalů buď ohýbačem (flexor), nebo natahovačem (extenzor). Tyto svalové skupiny jsou známé jako:

- Agonista, sval vykonávající funkci. Část těla se jejich zkrácením nebo smrštěním pohne.
- Antagonista, působící proti směru fungování jiného svalu. Jeho uvolnění nebo natažení umožní, aby k pohybu došlo.

Typy kontrakcí:

Výsledkem *izotonické* práce je pohyb, a můžeme ji dále dělit na dvě kategorie, i když všechny pohyby využívají směs obou kontrakcí.

1. při koncentrické kontrakci se sval zkrátí a dojde k pohybu.

2. při excentrické kontrakci se sval postupně protahuje a kontroluje pohyb nebo podepírá a stabilizuje klouby. Rovněž absorbuje nárazy při prudkých pohybech, např. při doskoku nebo při náhlém zastavení.

Během *izometrické* práce sval vykonává náročnou práci, ale nedochází ke změně jeho délky, protože svou délku si udržuje aktivním zkracováním. Není-li sval dostatečně posilován, působí tento typ svalové kontrakce velkou únavu a bolest (**Higginsnová a Martinová, 2009**).

Jsou-li všechny funkce tělesných orgánů harmonicky sladěny, působí-li všechny faktory vyrovnaně a je-li pohybový prostor bez rušivých vlivů, je chod koně pravidelný, jistý, bezpečný a končetiny jsou ve své úloze úměrně zatíženy, výkyvy těla jsou plynulé a kůň je naprosto v rovnováze (**Bílek, 1955**).

CHODY

1. KROK= je čtyřdobý chod s průměrnou rychlostí 6,5km /hod. Časový interval mezi jednotlivými údery kopyt by měl být stejný: 1-2-3-4 - 1-2-3-4.
2. KLUS= dvoudobý symetrický chod. Pracovní klus má průměrnou rychlost 8-13 km/hod. Čas mezi oběma údery by měl být též stejný: 1-2 – 1-2.
3. CVAL= kontrolovaný, asymetrický, třídobý chod složený z jednotlivých skoků. Rychlost může dosáhnout, až 27km/hod. Interval mezi jednotlivými údery kopyt by měl být stejný, přerušeny fází vznosu 1-2-3 – 1-2-3.
4. TRYSK= je přirozeně prodloužený, asymetrický čtyřdobý chod s dynamickou rovnováhou, nízko nesenou volně se pohybující hlavou (**Higginsnová a Martinová, 2009**).

Kmih – energie pohybu a posunu koně, která je závislá na odrazu zadních končetin (**Maršálek, 2008**).

Dle **Bílka** (1955) od koně požadujeme, aby se pohyboval v každém chodu i ruchu v kmihu.

2.3.5. Výcvik

Příprava mladého koně

1. vztah koně a člověka – o přirozenosti koně nás učí etologie (**Holý, Hornáček, 2005**).

Hlavní důvod, proč koně čistíme, je masáž kůže a prokrvení svalstva. Při čištění však dochází ke vzájemnému kontaktu a tím pádem i k utužování kladného vztahu (**Příkrylová, Husáková, 1995**).

Smyslem Montyho metody zvané napojení (join-up) je vytvořit mezi koněm a člověkem vztah založený na důvěře. (**Roberts, 2002**).

Výcvikový program Parelli Natural Horse Man Ship (PNH) – přirozený výcvik koní podle Pata Parelliho. Metoda PNH předvádí zájemcům, jak učit koně nejrůznějším cvikům a žáci se při ní sami zdokonalují po mentální, emocionální i fyzické stránce. Základem je využití psychologie koní. Dle Rashida je zase cílem ve výcviku koně „pasivní vedení“. Tento netradiční způsob tkví v téměř nekonečné trpělivosti. Používá jasné, důsledné povely, koně spíše „žádá, než nutí“. Oproti tomu Frenklin pracuje s koňmi pomocí síly pozitivního myšlení. Koně musejí myslet pozitivně, protože každá negativní myšlenka pro ně znamená smrt. Lidé, na rozdíl od koní, používají negativní a agresivní řeč a právě zde leží zásadní konflikt mezi koňským a lidským světem a základ častého nepochopení. Dan se snaží zlepšit spojení mezi koněm a jezdem pomocí práce ze země. Oproti tomu motto Michaela Peace zní: „Myslete jako kůň.“ Jde o nekonfliktní metodu, díky níž se mezi jezdcem a koněm zvětšuje vzájemný respekt a vytváří se ryzí partnerství, které je užitečné pro oba (**Bayleyová, 2004**).

2. učení

- rozdílné etapy dle věku koně
- způsoby učení

Smyslem Montyho metody zvané napojení (join-up) je vytvořit mezi koněm a člověkem vztah založený na důvěře (**Roberts, 2002**)

3. vlastní příprava

S výcvikem souvisí jeho ošetřování, zacházení s ním ve stáji i při krmení, což má veliký vliv nejen na chování koně během výcviku, ale i na jeho pozdější upotřebitelnost (**Bílek, 1955**).

S lonžováním se začíná až tehdy, když si je trenér jistý, že kůň je dostatečně fyzicky schopný podstoupit náročnější pracovní program (**Příkrylová, Husáková, 1995**).

Podle **Bílka** (1955) příprava koně lonžováním je sice zdoluhavá, ale méně riskantní pro jezdce i koně a pro mladého koně i logičtější. Lonžovat by koně zprvu měli tři osoby.

Podle **Robertse** (2002) není potřeba dalších pomocníků pro zvládnutí samotného lonžování.

S tímto názorem se shodují výcvikové metody Pata Parelliho (**Bayleyová, 2004**).

4. vlastní obsednutí

Když je kůň na lonži úplně klidný můžeme začít s nasedáním jezdce za současného podávání ovsu. Jezdec nenasedá přímo, nýbrž nejprve se zavěsí na sedlo a pomocník ho přidržuje. Když je jezdec vysazen do sedla, nedává nohy do třmenů. Pomocník vodí koně do kruhu (**Bílek, 1955**). Stejný postup popisuje **Dušek** (1999).

Tato metoda je v rozporu s **Parelliho**, který tvrdí, že kůň má být na obsedání připraven a při samotném obsedání již člověk natolik důvěřuje, že není nutno jiných pomocníků.

5. příjezd'ování

Po obsednutí je třeba koně naučit, základním jezdeckým povelům a dále pokračovat ve výcviku daného koně na hipoterapii.

Pomůcky jezdce

- holeněmi (funguje na tlak)
- otěžemi (pro správné použití – nikdy nefungují samostatně pouze současně s holeněmi nebo sedem)
- vedlejší (hlas, bičík, ostruhy)

Využití pomůcek, musí být jasné, jemné a pozvolné. Všechny tyto pomůcky musíme vždy používat ve vzájemném souladu, jinak dochází k matení koně a následné neposlušnosti (**Maršálek, 2008**).

2.3.6. Trénink

Vlastní trénink koně pro zooterapii

Požadujeme od koně spolehlivost, pracovitost, vytrvalost i ochotu, všechny tyto vlastnosti prohlubujeme tréninkem koně. Pravidelný režim je nutný, aby koně byli uvolnění a učeni kvalitními trenéry a zkušenými jezdci i mimo vlastní terapii. Důležitý je tedy mít sepsaný pracovní plán a ten dodržovat.

Mezi speciální cviky, při kterých je nutná koňská trpělivost patří: lehnutí koni na záda, kolotoč, přenášení váhy, holubička, přednožení, zanožení, chytání předmětů, nalézání z rampy apod. (Velemínský, 2007).

2.4. Canisterapie

2.4.1 Etologie psů

Původ a domestikace

Pes domácí (*CANIS FAMILIARIS*) je potomkem prvního lidmi domestikovaného druhu – vlka (*CANIS LUPUS*) - (Říčanková, 2007).

Pes byl domestikován před více než 14 tisíci lety (Vilá, 1997).

Ze všech zvířat žijících s člověkem mají psi nejlepší schopnost porozumět lidským sociálním signálům a dokonce dosahují lepších výsledků v některých úlohách vyžadujících pochopení komunikačních signálů než lidoopi (Hare, 2002). Domestikace vedla i ke vzniku nových typů chování, jako je např. situačně specifický vizuální kontakt s člověkem (Miklósi, 2003).

Sociální chování

V rámci smečky je většina interakcí přátelských a vážné konflikty se vyskytují pouze při setkání cizích zvířat (Pal, 1998). Zcela jiná situace je u psů žijících s člověkem.

Agonistické chování je ve skupině divoce žijících psů omezeno na minimum, většina konfliktů je řešena ritualizovanými výhružkami, hlavně vrčením a ceněním zubů. K otevřenému boji dochází výjimečně. Agresivita spojená s projevy dominance je častěji u samců. Pokud však jde o celkový úhrn agresivních střetů, jsou feny obecně agresivnější než psi (Pal, 1998). Dominantní samice bývá velmi agresivní vůči ostatním fenám a v období páření a zejména během odchovu mláďat,

kdy nejvíce soupeří o potravu. Vůdčí fena se snaží zabránit ostatním v páření a odchování mláďat. Případná agresivita feny vůči cizím štěňatům je tedy přirozená (**Říčanková, 2007**).

Reprodukční chování

Z pozorování volně žijících psů vyplývá, že většina fen se páří jen s jedním nebo s několika málo preferovaným samci, jen malá část samic se páří se všemi samci bez rozdílu. Feny obvykle dávají přednost menším psům, kteří nemají vysoké hierarchické postavení, ovšem velcí a agresivní samci si páření často vynucují (**Pal, 1998**). Naskakování (naznačení samčího pářícího postoje) se vyskytuje u obou pohlaví i mimo dobu říje a je to projevem dominance. O mláďata se starají většinou pouze feny u psů je tomu pouze tehdy, jsou-li si jistí otcovstvím (**Pal, 2005**).

Teritoriální chování

Psi jsou teritoriální zvířata a u volně žijících zvířat panuje mezi jednotlivými smečkami obvykle velká nevraživost. Setkání dvou skupin mívá obvykle agresivní průběh. K zamezení teritoria (**Pal, 1998**). Hranice teritoria jsou značena také močí, výkaly a následným hrabáním. Psi zvedají při značkování nohu, štěňata a feny značí v podřepu (**Wirant a McGuire, 2004**).

Agresivní chování

Agresivní chování psů tvoří značnou část problému spojených s chovem psů v lidské společnosti. Bázlivost, impulsivnost a v neposlední řadě nevyjasnění dominance mezi člověkem a psem jsou nejrizikovějšími faktory podmiňujícími agresivní chování vůči lidem (**Guy a kol., 2001**).

Obvykle se předpokládá, že agresivita vůči člověku je u psů dána socializací daného jedince a jeho individuálními zkušenostmi (**Říčanková, 2007**).

Komunikační signály

Ve vztahu k člověku se podřízenost projevuje nejčastěji vrtěním ocasu, snahou o olíznutí obličeje, zvedáním tlapky (**Fox, 1970**).

Komunikace s člověkem

Psi citlivě reagují na lidskou verbální i neverbální komunikaci a jsou schopni využít tyto signály při řešení různých úkolů (**Pongracz**, 2004).

Říčanková (2007) dělí komunikaci mezi psem a člověkem na *vizuální*, kde poukazuje na důležitost tohoto kontaktu a dále na *hlasovou* komunikaci, která napomáhá k plnění úkolů.

2.4.2 Historie canisterapie

Canis = latinsky pes, *terapi* = léčba, řeckého původu. Autorem termínu CANISTERAPIE se v roce 1993 stala Jiřina Lacinová, která zároveň byla se sdružením Fiala průkopníkem a osvětovým pracovníkem v tomto oboru (**Eisertová**, 2007).

Galajdová (1999) definuje canisterapii jako označený způsob terapie, který využívá pozitivního působení psa na zdraví člověka, přičemž pojem zdraví je zde myšlen podle Světové zdravotnické organizace jako stav psychické, fyzické.

Canisterapií se rozumí pozitivní až léčebný kontakt psa a člověka. Pes už svou přítomností dokáže vyvolat dobrou náladu všude tam, kde je jí nedostatek. A o tom, že úsměv léčí, není pochyb. Ale už dávno to není jen o radosti, kterou psi lidem přináší (www.Animoterapie.cz).

2.4.3 Členění canisterapie

- dle metody:

1. Animal Assisted Activities = aktivita za pomoci zvířat (přirozené zlepšování komunikace, pohyblivosti, motivace, odbourávání stresu, uzavřenosti)
2. Animal Assisted Therapy = terapie za pomoci zvířat (rozvoj konkrétních fyzických, sociálních, emociálních nebo kognitivních funkcí klienta)
3. Animal Assisted Education = vzdělání za pomoci zvířat (forma přednášek, besed, ukázek, zájmových kroužků, zlepšení motivace k učení a osobnímu rozvoji)
4. Animal Assisted Crisis Response = krizová intervence za pomoci zvířat (podpora procesu stabilizace situace-klienti oběti katastrof) - (**Freeman**, 2007).

2.4.4 Klienti

Canisterapie u dětí

1. *děti s hyperkinetickým syndromem* – (cílem canisterapie je snížení projevu hyperaktivity, impulzivity, agresivity, soustředěnost, úspěšnost) - (**Tichá**, 2007).

Hyperkinetický syndrom s poruchou pozornosti je soubor příznaků, které jsou charakterizovány raným začátkem a kombinací nadměrně aktivního a hůře zvladatelného chování (**Eisertová**, 2007).

Munden s Arcelus (2002) uvádí tyto základní symptomy ADHD – hyperaktivita, impulzivita a nedostatečná schopnost soustředění.

2. *děti s mentálním postižením* – (cílem canisterapie je podpora psychomotorického vývoje, koordinace pohybu, podpora řečových dovedností, posílení sociability, integrace) - (**Tichá**, 2007).

Klasifikace mentálního postižení je nejčastěji prováděna podle hlediska hloubky (vyjádřena IQ), hlediska etologického, symptomatologického, vývojového a sociálního (míra samostatnosti). Při stanovení cílů canisterapie vždy vycházíme z konkrétních schopností, dovedností daného klienta a hloubky jeho postižení (**Tichá**, 2007).

Charakteristickými znaky jedinců je kromě nižší inteligence opožděný psychomotorický vývoj, opoždění řeči, sebeobsluhy, porucha myšlení, percepce, pozornosti, paměti, koordinaci, citová nevyzrállost, stereotypní projevy, vyšší závislost na okolí, nedostatek zábran (**Pipeková**, 1998).

3. *děti se zrakovým postižením* – (cílem práce je trénování hrubé motoriky, trénování samostatného pohybu) - (**Tichá**, 2007)

Podle **Lacinové** (2007) pes nepředstavuje pro nevidomé pouze kompenzační pomůcku, ale je pro ně nenahraditelným pomocníkem.

4. *děti se sluchovým postižením* – (cílem terapie je stimulace, rozvoj kognitivních funkcí, fantazie, abstraktního myšlení, emoční podpora) - (**Tichá**, 2007)

Děti se sluchovým postižením mají při osvojení sociální role ztíženou situaci. Prostřednictvím psa nacházejí důvěru a učí se komunikovat (**Samohejlová**, 2007).

5. *děti s psychosomatickým onemocněním* – (cílem práce je podpora sebevědomí, sebedůvěry, podpora pocitu bezpečí) - (**Tichá**, 2007)

6. *děti s tělesným postižením* – vozíčkáři (cílem terapie je trénování motoriky, stimulace, zvýšení sebeobsluhy, podpora sociability, vytržení z izolace) - (Tichá, 2007)
7. *děti s autistickými rysy* (cílem terapie je relaxace, prožitek pozitivních emocí) - (Tichá, 2007)

Podle **Valenty a Müllera** (2003), je dětský autismus je charakterizován především triádou znaků – narušenou sociální interakcí, omezenou schopností verbální i nonverbální komunikace a stereotypním, repetitivním chováním.

Každý klient s autismem je jedinečný. Je osobností, která má své specifické rysy a liší se od jakéhokoli jiného lidského jedince. Přesto lze nalézt u klientů s autismem určité shodné znaky v oblasti komunikace, představitosti a sociální interakce a typické vývojové profily. „Nerovnoměrný profil schopností vede obvykle k dvěma zkresleným názorům. Buď máme tendenci děti s autismem podceňovat, nebo naopak díky existenci určitých ostrůvků schopnosti přeceňovat“ (**Beranová a kol.**, 2004).

Canisterapie u klientů s autismem vyžaduje zkušenosti na straně psovoda i psa a správně zvolenou metodou canisterapie. Pravděpodobně nejlepší metodou je AAA nebo AAT (**Staffová**, 2007).

8. *děti žijící v ústavním zařízení* (cílem terapie je stimulace, pozitivní emoce, relaxace, podpora sociability) - (Tichá, 2007)

Canisterapie u seniorů

- výběr podle individuálních potřeb
- Pohyblivost (jemná a hrubá motorika, zachování sebe obsluhy)
- psychická podpora (zpestření všedního dne, emoční jistota, zmírnění pocitu méněcennosti, pozitivní naladění, přijetí stáří apod.)
- kognitivní oblast, motivace (stimulace vnímání, bdělost, trénování smyslu, pozornosti, soustředění, myšlení, paměti)
- sociabilita a sociální dovednosti (navázání mezilidského kontaktu a vztahu, pocit sociální jistoty, vytržení z izolace)
- vztah ke zvířatům, psům (umožnění kontaktu se psem) - (Tichá, 2007)

Canisterapie u klientů s epilepsií

Epilepsie je jedním z nejčastějších onemocnění nervového systému. Odhadem je v ČR každý rok tato diagnóza stanovena u 5000 pacientů a celkový počet nemocných u nás lze předpokládat kolem 50 až 100 tisíc lidí (**Marusič**, 2001).

Využití canisterapie u klienta s epilepsií může mít široký rozsah. Volíme mezi metodou AAA a AAT. Pracuje se na kvalitě komunikace, začlenění do společnosti (**Staffová**, 2007).

Indikace canisterapie

Podle **Galajdové** (1999), jsou indikace klienta různé. Canisterapie je vhodnou podpůrnou terapií pro zlepšení psychosociálního zdraví klient s mentálním, smyslovým a tělesným postižením, epilepsií, v logopedii, psychologii, psychiatrii, geriatrii aj.

Kontraindikace

Zároveň se také mezi klienty najdou lidé, kteří kontakt se psem navázat nechtějí a s canisterapií nesouhlasí – jejich rozhodnutí respektujeme (**Kalinová**, 2003).

Schwarzkopf (1997) mezi kontraindikacemi jmenujeme tak astma, onemocnění imunitního systému a akutní infekční onemocnění.

V případě terminálního stadia onkologického onemocnění je nutné zvážení rizika oproti přínosům. Vzájemný kontakt nesmí být potenciálním zdrojem zdravotních ani psychických obtíží žádné ze zúčastněných stran. Pokud je při canisterapii riziko negativních dopadů na klienta nebo psa, je třeba ji ukončit (**Tichá**, 2007).

2.4.5 Účastníci

Psovod - majitel psa, chovatel, člověk, který psa vede při terapii

Koterapeut – pes provádějící canisterapii

Klient – pacient

Pomocníci – specialisti v profesích

Sociální prostředí pro klienta – například rodina (**Tichá**, 2007).

Canisterapeutický tým

Tichá (2007) upozorňuje na velmi úzký vztah a spolupráci mezi psovodem a psem, bez kterého by canisterapeutický tým nevznikl.

Pes se musí na svého psovoda orientovat a psovod svého psa znát, důvěřovat mu (**Kalinová, Mojžíšová**, 2002).

Psovod musí být proškolen o tom, za jakých podmínek smí a nesmí canisterapii praktikovat, jaké potřeby a pomůcky má sebou do nasazení nosit a musí znát svá práva a povinnosti dané uzavřenou smlouvou o praktikování canisterapie. Také si musí osvojit metodiku canisterapeutické práce.

2.4.6 Metodika

Podmínky a pravidla

Legislativní úprava týkající se praktikování zooterapie.

V ČR není podpůrné a léčebné využívání zvířat při zooterapii dosud samostatně legislativně řešeno. Existují však normy, které upravují chování lidí ke zvířatům a zajišťují welfare a ochranu zvířat, chov zvířat apod. (**Svobodová, Tichá**, 2005).

Např. Zákon 258/2000 Sb. O ochraně veřejného zdraví

Zákon 246/1992 Sb. Na ochranu zvířat proti týrání

Zákon 166/1999 Sb. O veterinární péči

Některá konkrétní zařízení si upravují provozní řády a zahrnují do nich podmínky pobytu zvířete v prostorách (**Tichá**, 2007).

Obecně morální a nepsaná pravidla chování ve společnosti i etických kodexů.

- Podmínky ze strany psa.
- Podmínky ze strany canisterapeutického pracovníka.
- Podmínky ze strany cílového zařízení
- Podmínky a pravidla kontaktu psa s klientem (**Eisertová**, 2007).

Cíle canisterapie

Cíle musí vždy vycházet nejen z komplexní diagnózy, ale také z dovedností, schopností, potřeb, zájmů, situace daného klienta. Musí být tedy stanoveny pro

každého jedince zvlášť, individuálně. Zároveň by měl být stanoven plán, postupy, metody, konkrétní aktivity, které povedou k naplnění cíle (Tichá, 2007).

Organizace canisterapie

1. Před započítím canisterapie – sjednocení pravidel, požadavků, vytyčení cílů a zvolení vhodného postupu a metody.
2. Vlastní canisterapie – Psovod ve spolupráci s odpovědnou osobou personálu a případným dobrovolníkem bez psa zajišťuje realizaci programu. Vždy je nutné se přizpůsobit situaci a konkrétním podmínkám a klientům. Zvláštní pozornost vyžaduje první setkání klienta se psem.
3. Po ukončení canisterapie – je velmi důležité vyhodnocení postupně zaznamenávané dokumentace, evaluace výsledků, ke kterým v rámci canisterapie došlo, a vzájemná konzultace těchto výsledků s odborníkem (Eisertová, 2007).

Návštěvní program

- Canisterapie v zařízení sociální péče – sociální služby mají pomoci člověku řešit jeho nepříznivou sociální situaci (Staffová, 2007).
- Canisterapie ve zdravotnickém zařízení – aplikace canisterapie v léčebnách dlouhodobě nemocných, na oddělení rehabilitace, dále na oddělení psychiatrie pro dospělé a oddělení dětské psychiatrie, onkologie, apod. (Staffová, 2007).
- Canisterapie v domácím prostředí – je třeba v tomto případě vyloučit veškeré negativní, rušivé podněty (kouření v domácnosti) a najít kompromis pro všechny strany účastníci se terapie (Tvrdá, 2007).
- Canisterapie jako součást výuky – propojení výuky a canisterapie má svůj význam a přínos nejen ve speciálních a praktických školách, ale i ve školách alternativních a ve školách s tradičním systémem vzdělávání žáků (Staffová, 2007).

Jednorázové aktivity

Jednorázový kontakt se psem má klienta význam především ve zpestření stereotypního dne, možnosti interakce se psem, seznámení klienta schováním psa. V programu jsou využívány kynologické dovednosti psů, kynologické znalosti, ale i některé canisterapeutické prvky. Cílem je vytvoření pozitivního vztahu dítěte k psům a učení se psům porozumět a správně s nimi zacházet (Tichá, 2007).

Pobytový program

Možnost intenzivního kontaktu dítěte se psem ve spojení s pobytem v přírodě. Canisterapie může být také součástí různých psychorehabilitačních nebo rekondičních pobytů pro děti (**Tichá**, 2007).

2.4.7 Nejčastější chyby

- Nevhodně zvolený canisterapeutický tým.
- Nedostatečně vzdělání psůvoda.
- Přetěžování psa.
- Stereotypně prováděná terapie.
- Nedostatečná komunikace, domluva před zahájením celé terapie (**Velemínský**, 2007).

2.5 Kynologická část

2.5.1 Chov psů

Zásady při chovu psa pro canisterapii.

Pokud má být terapie kvalitní, musí psa bavit = pes musí být zdravý a to znamená i psychicky vyrovnaný.

Pes musí mít:

1. vyrovnané krmné dávky kvalitního krmiva, v pravidelnou dobu a ve vhodném množství
2. dostatek pohybu, tedy i hry a výcviku, vše v přiměřené míře k plemeni a věku psa
3. své vlastní místo pro odpočinek, kde není nikým rušen /v místě chovu/
4. možnost pravidelného přístupu k jedincům svého druhu /hra, socializace/
5. canisterapeutický režim, který je pes schopný psychicky i fyzicky zvládnout
6. z veterinárního hlediska 1 ročně očkování vztekliny a min 2. krát ročně odčervení

2.5.2 Výživa psů

Granulovaná krmiva

Dle kvality

- Superpremiové
- Premiové
- Ekonomické

Běžné suroviny

Podávají se buď syrové, či tepelně upravené. Jsou vhodné z důvodu známého původu komponentů krmiva, ale hůře se vyrovnává krmná dávka z hlediska výživné hodnoty pro daného psa.

- Maso – by mělo v psí výživě tvořit největší podíl. (svalovina, jazyk, bránice)
- Vnitřnosti – kvalitní zdroj vitaminů. (játra, ledviny, plíce, srdce)
- Kostí a chrupavky – měly by být hlavním zdrojem vápníku.
- Ovoce a zelenina – obsahují vlákninu, minerální látky, vitaminy, které jsou pro psa ve výživě nepostradatelné.
- Obilniny – mohou se krmit psům, kteří je dobře snášejí. Dodávají uhlohydráty, které jsou vhodné pro psy vykonávající vysoké výkony.
- Mléčné výrobky – nejsou přímo potravinou určenou pro zvířata v přírodě, ale mohou poskytovat dobrý alternativní zdroj tuku a bílkovin.
- Oleje a tuky – omega-3 a omega-6 mastné kyseliny patří k esenciálním mastným kyselinám, které pes tedy musí přijímat v krmivu. (oleje-rybí, lněné, slunečnicové)
- Bylinky – mohou sloužit jako doplněk stravy, ale z části jde také o léčivé prostředky, se kterými bychom měli zacházet opatrně. Posilují imunitu a působí antibioticky, antimikrobiálně, regulačně, antikarcinogenně.
- Ostatní potraviny – vejce, ryby, pamlsky. (Swanie, 2010)

2.5.3 Výběr psa na canisterapii

Psi vhodní pro canisterapii

Mylný je dojem, že vhodný je jakýkoli pes (**Eisertová**, 2007). Dále také uvádí, že vhodnost plemene díky genetickým predispozicím na základě plemenného standardu a plemenné povahy lze pouze předpokládat. Významnou měrou je pes ovlivněn prostředím, výchovou a socializací a také pozitivními a negativními zkušenostmi s lidmi i psy.

Domníváme se, že vhodnost plemene je také možné předpokládat na základě sensorické aktivity plemene. Dle **Sheldrake** (2001) jsou nejsenzitivnější tyto plemena:

- Pracovní a pastevečtí psi = mezi které patří např. severští tažní psi a kolie
- Lovečtí a sportovní psi = jejichž zástupcem jsou například retrívři, španělé, setři nebo bladhaundi.

Nejdůležitějším aspektem je úspěšné absolvování canisterapeutických zkoušek. Odborníci z oblasti canisterapie se shodně domnívají, že nelze jednoznačně rozhodnout o prioritní vhodnosti plemene pro canisterapii, tuto vhodnost pouze předpokládat (**Jaroslava Eisertová**, 2007).

Plemena psů

Procházka (2005) popisuje rozdělení plemen do deseti FCI skupin.

2.5.4 Výcvik psů

Psa je třeba naučit jistý řád s lidmi, kteří ho budou od štěněte obklopot, jako v místě v kterém bude žít. Stejně tomu tak je ve vlčí smečce, panuje v ní pevný řád, dle kterého se každý jedinec musí řídit, aby smečka fungovala, ať už při lovu, obraně, rozmnožování.

Kejczová (1992) upozorňuje na to, že k výcviku psa je třeba přistupovat již v raném věku a to nejlépe pomocí pevných pravidel a hrou.

Hra je pro vlčata, tak pro psí štěňata životně důležitá. Jenom ve hře se mohou učit poznávat okolní svět, jemné předivo vztahů v rodině a zákony smečky (**Kejczová**, 1992).

Při učení psa je důležité dbát na jeho povahové vlastnosti. Vrozené chování pro psy pastevecké je hlídat stáda, pro psy lovecké stopovat zvěř, pro psy ovčácké pást stáda ovcí a to musíme při výcviku respektovat, říká **Gerd** (2002).

Desenský (2008) říká, „moje heslo při práci se psem je - *A hlavně s úsměvem!*“. Psovod by vždy měl rozumět svému psovi, všimnout si jeho reakcí a umět je správně vyhodnotit. Důležité při výcviku je zapojit cit pro zvíře a především lidský rozum.

Motivace – Neexistuje chování bez motivace. Motivace nutí zvíře dělat to, co dělá. Většina tělesných postojů a výrazů tváře psa je motivována strachem, agresivitou nebo nadřazeností/podřizeností. Motivace je také životně důležitá, když psa učíme různé kousky nebo cviky (**Abrantes**, 2007).

Pro motivaci a ochotu ke spolupráci ze strany psa jsou velmi důležité jeho úzký vztah ke cvičiteli a důvěra (**Gerd**, 2002).

Využívání pamlsku, nebo oblíbené hračky **Gerd** (2002) a spousty jiných cvičitelů a kynologů doporučují, jakožto motivace. **Kejczová**(1992) dále ještě doporučuje využívat slovní pochvaly pro motivaci ve výcviku.

Pamlsky, které používáme jako pomocného motivačního prostředku, jsou pro psa především potvrzením toho, že je s ním pán spokojen (**Gerd**, 2002). Psi potřebují zaměstnání! Jinak si z nudy vytvoří různé povahové nečnosti a zlozvyky (**Gerd**, 2002).

Pro canisterapeutického psa je nutná socializace, výcvik základní poslušnosti, přivýkání psa na nezvyklé situace a příprava psa na canisterapeutické zkoušky.

Pod pojmem výcvik canisterapeutických týmů rozumíme přípravu canisterapeutického týmu k praktikování canisterapie formou blokového nebo dlouhodobého kurzu. Na závěr přípravy skládá canisterapeutický tým zkoušky, po jejich úspěšném absolvování získá osvědčení opravňující k praktikování canisterapie (**Kalinová**, 2003).

Canisterapeutické zkoušky

Příprava psa na zkoušky –

- Základní poslušnost a ovladatelnost
- Tzv. odborné prvky-záleží na budoucím praktickém nasazení
- Socializace do skupiny psů
- Socializace do skupiny lidí

- Pes musí přivyknout na pohyb ve vnitřních prostorech
- Pes musí přivyknout na kompenzační pomůcky, jiný pach
- Dále pes musí respektovat nekoordinované pohyby klienta a náhlý hluk
- Speciální skupina prvků – komediální kousky a triky (**Eisertová, 2007**).

Podle **Desenského** (2008) postoj k práci se psem má být takový, že pes reaguje na psovodovo chování přirozeně tím, že plní jeho povely s radostí, protože on sám chce dělat svému pánovi radost.

Důležité je, aby se pes naučil ve složitých situacích orientovat na svého pána, aby mu věřil a pán mu byl oporou a jistotou. Zároveň psovod musí věřit svému psovi (**Eisertová, 2007**).

Co učít canisterapeutického psa „navíc“

Pes musí výborně snášet:

- podle **Navrátilové** (2008)

1. Pro rozvoj jemné motoriky – připínání a sundávání obojku, náhubku, nasypání granulí, krmení granulemi z ruky, kartáčování, hlazení, apod.
2. Pro rozvoj hrubé motoriky – chůzi na vodítku, běh, překážkovou dráhu, házení míčkem, aportování míčku, přetahování.
3. Pro polohování – ležet dle potřeby vedle pacienta.

Benešová (2007) o polohování píše, jakožto o jedné z metod canisterapie, která je založená na přímém fyzickém kontaktu klienta a psa.

Během polohování dochází

- k navození libých pocitů
- ke zklidnění
- k prohřátí
- k uvolnění spasmů
- ke zmírnění salivace
- k prohloubení dýchání, k prokrvení (**Zouharová, 2007**).

Je třeba si uvědomit, že ne každý pes může dělat všechny činnosti, proto je třeba vybírat pro každého psa jednotlivě typ canisterapie pro kterou se díky svým vlastnostem hodí.

4. Psa lze učít výjimečným trikům, pro zkvalitnění celkové terapie.

Průběh zkoušky

1. povaha (práce v hloučku hovořících lidí, ochota ke kontaktu)
2. kontakt psů se psem (přivolání, sedni, lehni, položení na bok)
3. chůze na vodítku a odvedení psa cizí osobou
4. reakce psa na hlazení a doteky (simulace neobratnosti postižených klientů)
5. tolerance omezujícího hlazení (pevné objekty, manipulace ze strany cizího člověka – hlazení, zvedání)
6. celková prohlídka psa (simulace kompletní veterinární prohlídky)
7. reakce na invalidní vozík a kulhající osobu s berlemi
8. reakce na hluk a rušivé podněty
9. podávání jídla a pamlsku / sáhnutí do misky
10. vzrušivost psa
11. přátelskost a společenskost během celých zkoušek
12. týmová práce během celých zkoušek

Hodnocení – slovní prospěl na výbornou, prospěl, prospěl podmíněčně, neprospěl.

V případě, že pes prospěje podmíněčně, musí být v hodnocení stanovené podmínky pro umožnění činnosti.

Zkoušky Canisasistenta

Absolvování canisterapeutického kurzu zahrnuje vzdělání v oboru

- veterinární péče
- kynologie
- zdravotnického minima
- canisterapie

Zakončení zkoušky testem z proběhlých přednášek. Po splnění zkoušky se získává Osvědčení o absolvování canisterapeutického kurzu canisasistent.

Při splnění zkoušek pes a canisasistent získá CERTIFIKÁT, na jehož základě má povolení k provádění canisterapie.

Veškerá právní zodpovědnost při canisterapeutické práci připadá na canisterapeuta (www.pomocnetlapky.cz).

2.6 Ekonomická část

2.6.1 Náklady na hiporehabilitaci

Nelze se domnívat, že hipoterapie pomůže někomu k penězům. Pokud je prováděna správně, s kompletním týmem, a není-li její provoz založen na ryze dobrovolnické činnosti členů týmů, je velmi nákladná. V České republice se dá žádat o granty, ale tato cesta je velmi nejistá. Řada organizací potvrzuje, že pokud nevyjde některý grant, může se situace velmi zkomplikovat. Pojišťovny u nás náhradu na léčbu pomocí hipoterapie hradí pouze částečně (**Velemínský, 2007**).

Náklady jsou spojeny s chovem koní (tedy ustájení, krmivo, ošetřovatel, veterinární lékař, kovář, výcvik, pomůcky na výcvik), speciálním hipoterapeutickým tréninkem, vybavením střediska. Vhodné je též pojištění koní, činnosti a eventuelních škod z ní vyplývajících (**Velemínský, 2007**).

2.6.2 Náklady na canisterapii

Canisterapie nedostává žádné granty a pojišťovny tyto terapie také nehradí. Náklady jsou spojeny s chovem psů (pořízení psa, výcvik, krmivo, pomůcky k výcviku, pelech, veterinární lékař), speciálním canisterapeutickým výcvikem-zkoušky, dopravou do středisek apod. (**Velemínský, 2007**).

3. CÍL PRÁCE

Česká republika je vyspělým státem, byla však dlouho dobu izolována od západní Evropy, což ji jistým způsobem zbrzdilo od veškeré činnosti a to ne pouze té zooterapeutické. Rozdíl mezi námi a západoevropskými státy se jistým směrem zmenšuje, a pokud chceme kráčet kupředu, je nutné se dále vzdělávat a snažit se vynikat. Požadujeme-li zlepšení z finančního hlediska a uznání okolí v oboru zoterapie je nutné, aby druh této terapie byl prováděn s kvalitními zvířaty, v ideálních podmínkách a pomocí fundovaných lidí, kteří jsou nejen vzdělání v oboru, ale zároveň práci se zvířaty berou vážně a pečlivě. Nelze kvalitně hiporehabilitaci provádět na starých koních vyřazených ze sportu ze zdravotních důvodů, koní nevychovaných, či koní, jenž nemají pravidelný pracovní režim. Stejně jako je neúnosné, když místo kvalifikovaných lidí o koně pečují a v nejhorším případě koně trénují lidé bez znalostí v oboru a též bez zájmu o práci se zvířaty. Koně nelze brát jako techniku a je zde nutný zvláštní přístup, obzvláště pak, když pomocí koňské aktivity se pomáhá postiženým lidem.

V případě canisterapie se též klade veliký důraz na dobře připraveného psa a psovoda. V naší republice již lze psa testovat canisterapeutickými zkouškami, které ukazují na stupeň jeho vhodnosti k samotné terapii. Zkoušky jsou zaměřeny na povahu a stupeň výcviku psa, které jsou slovně hodnoceny v certifikátu. Psovod má možnost se vzdělávat v canisterapeutickém oboru pomocí kurzů, které jsou provedení psa při terapii nezbytné. Dále by psovod měl mít zcela jasné informace o chovu psů a jejich výcviku. Nevyrovnaní psi, bez správné socializace a výcviku, by zoterapii provádět neměli, je to nezodpovědné a nebezpečné. Je třeba se vyvarovat těchto chyb pro novou éru zoterapie jako takové, aby mohla vést pouze a jen k svému pravému úkolu a to pomáhat lidem, kteří díky ní vedou spokojenější život.

Cílem této práce bylo zmapovat rozsah a kvalitu hipoterapeutických a canisterapeutických služeb v rámci České republiky. Dále pak vyhodnotit úroveň vzdělání, popř. odborných kurzů a rozsah zkoušek potřebných pro provozování kvalitní zoterapie.

4. MATERIÁL A METODIKA

Podkladovým materiálem pro zpracování diplomové práce bylo 237 vyplněných dotazníků, které vyplňovali lidé provádějící zooterapii. Přičemž 18 canisasistentů a 7 hipologů jsem viděla pracovat osobně a zároveň se svým vlastním psem jsem absolvovala canisterapeutické zkoušky s canisterapeutickým kurzem a aktivně jsem se canisterapii věnovala.

Z dotazníků byly vybrány tyto údaje:

- typy koní, plemena
- minulost koně pro zooterapii
- vhodnost zaměstnanců pro hipoterapii
- vhodnost ustájení
- možnost kontaktu s vlastním druhem
- doba tréninku
- typy postižení u klientů zooterapie
- vzdělání psovoda
- splnění canisterapeutických zkoušek
- hodnocení canisterapeutických zkoušek
- jaké postižení převládá u klientů canisterapie
- náklady na koterapeuta

Statistické vyhodnocení dat

Na základě dostupných dat byly zpracovány analýzy středisek poskytujících hipoterapeutické a canisterapeutické služby v rámci České republiky. Pro vyhodnocení zjištěných dat bylo využito vhodných biometrických metod. Ze statistických metod byl využíván t-test, závislé proměnné. T-test umožňuje ověřit hypotézy. Test je založen na skutečnosti, že výběrový průměr z normálního rozdělení, od něhož se odečte střední hodnota tohoto rozdělení a rozdíl se vydělí výběrovou směrodatnou odchylkou, má T rozdělení.

Všechna statistická hodnocení byla provedena v programu STATGRAPHICS Plus 5.0.

5. VÝSLEDKY A DISKUSE

5.1. Hiporehabilitace

Jedná se o formu fyzioterapie, která využívá třídimenzionálního pohybu koňského hřbetu (**Česká hiporehabilitační společnost**)

Vzhledem k tomu, že se jedná o léčbu a nikoli o svezení na koni, má za prováděnou terapii po stránce odborné odpovědnost terapeut. Je velmi tenká hranice mezi jeho odpovědností a odpovědností cvičitele za přípravu koně, protože se bude těžko prokazovat, zda byl klient poškozen tím, že kůň uskočil, či tím, že terapie neprobíhala správně (**Velemínský, 2007**).

Podle **Hollého a Hornáčka** (2005), je třeba vyvarovat se těm nejčastějším chybám v hipoterapii u rehabilitačního pracovníka omezením pasivity, lepší komunikací s klientem a také hipologem, dostatečným využitím veškerých možných činností spojených s terapií a v neposlední řadě vzděláváním se ve svém oboru. Není-li, vhodně zvolený kůň pro potřeby klienta nelze dosáhnout pozitivních výsledků v léčbě.

Dále je potřeba mít řádně právně ošetřené ustájení koně, včetně udání ceny, a specifikaci služeb, dále je třeba mít smluvně opatřený pronájem každého koně k terapii včetně jasně udaného účelu a kdo za koně zodpovídá.

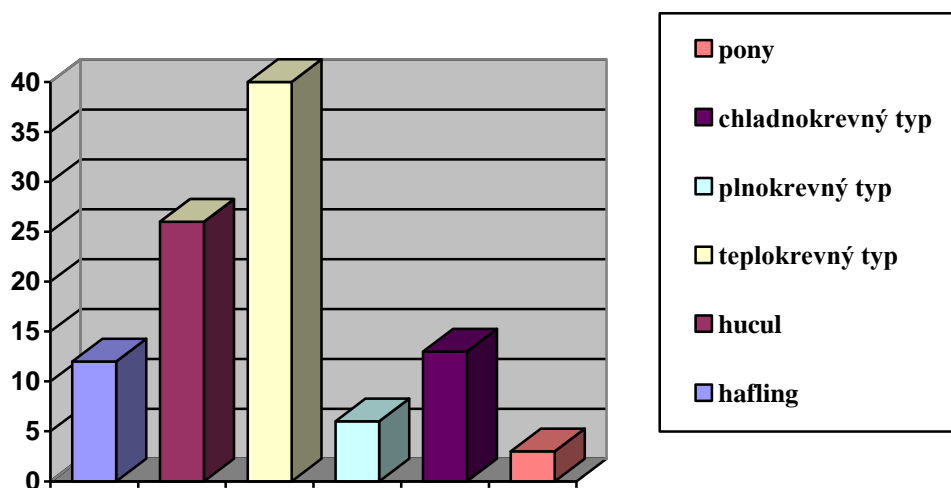
Trvalým vzděláváním a řádnou kvalifikací personálu pracujícího při hipoterapii spojenou se zodpovědností při práci byste se měli vyhnout nejhrubším chybám při terapii (**Velemínský, 2007**).

5.1.1. Porovnání základních údajů v hiporehabilitaci.

Podle Grafu č. 1 bylo zjištěno, že v České republice se pro hiporehabilitaci nejčastěji používá koní teplokrevného typu, což jistě vyplývá z jeho cenové dostupnosti a zároveň dobrým povahovým vlastnostem. Dále bylo zjištěno, že je též ve velkém počtu využíván kůň plemene hucul, který je jistě také cenově dobře dostupný, avšak pro jeho tvrdohlavost je zajisté příprava takového koně pro terapii zdlouhavá. Těmito výsledky byla prokázána pravdivost různých autorů odborných knih o plemenech koní, kteří podotýkají vznětlivost plnokrevníka, paličatost poníků, ohleduplnost a pracovitost chladnokrevníků.

Graf č. 1

Typy koní v hiporehabilitaci

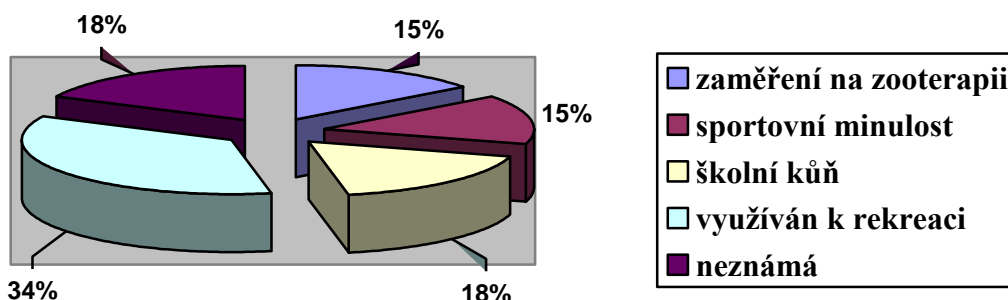
Grafem číslo 2 bylo prokázáno, že u nás je nízký počet koní připravovaných pro terapii jako takovou. Zde je jisté, že základní chyby v hiporehabilitaci mají počátky právě v tomto zjištění. Výsledek 18% koní s neznámou minulostí je vysoce znepokojivý.

Není-li správně zvolený kůň, nelze kvalitně hiporehabilitaci provádět (Velemínský, 2007).

Sportovní minulost koně, jako jsou například dostihy, ve velké míře omezuje koně pro jeho další činnost v zooterapii (Hollý, Hornáček, 2005).

Graf č. 2

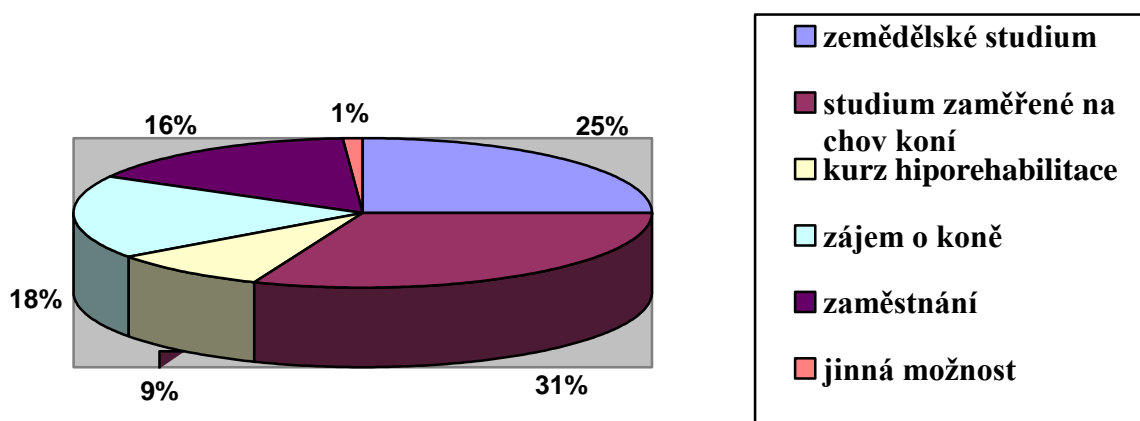
Minulost koně pro hiporehabilitaci

Na grafu číslo 3 je procenty vyjádřena vhodnost zaměstnanců v hiporehabilitačních centrech. 25% pracovníků má dokončené zemědělské studium, což bylo zhodnoceno jako nejideálnější pro ošetřovatele koní. Studium zaměřené na chov koní má 31% dotazovaných. Důraz byl kladen na 16% zaměstnanců, kteří pokládají práci s koňmi pouze jako zaměstnání. Tady bylo prokázáno, že stále pracuje s koňmi velké množství lidí, jenž nemá žádné hipologické vzdělání.

Graf č. 3

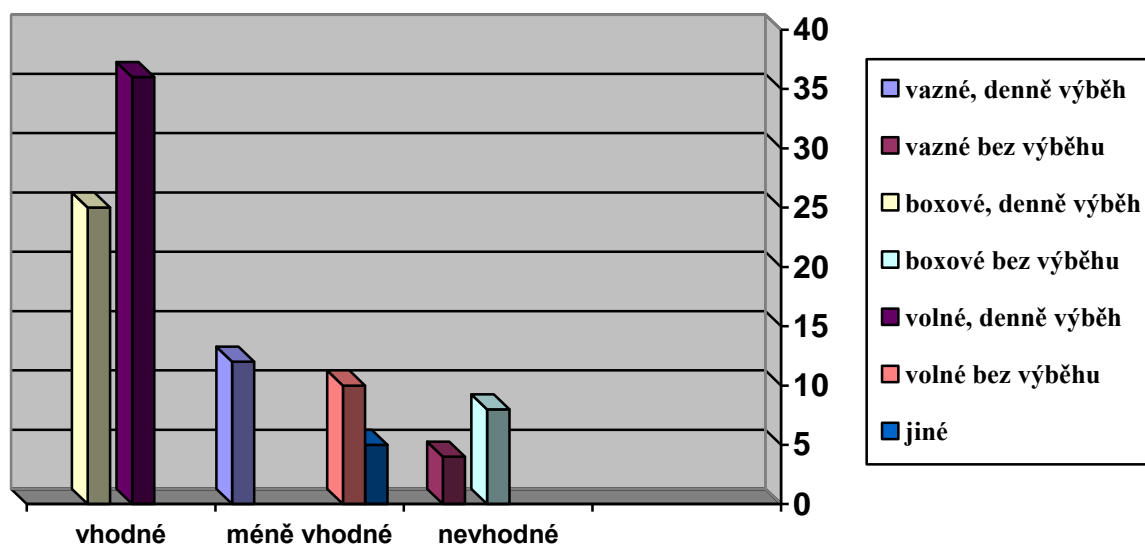
Vhodnost zaměstnanců pracujících s koňmi

Graf číslo 4 ukazuje na vhodné ustájení koní v hiporehabilitaci.

Graf č. 4

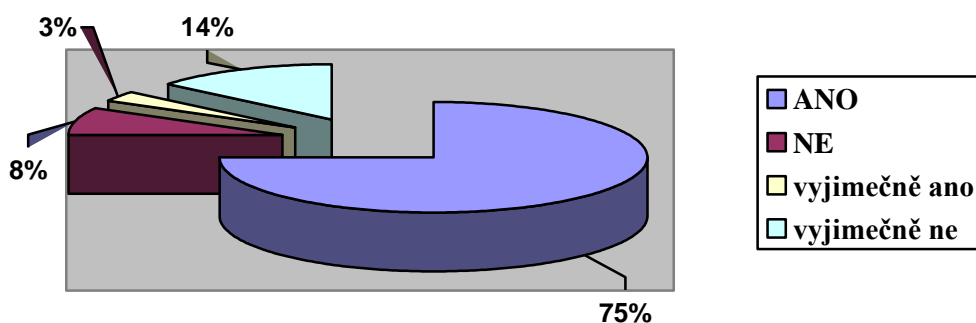
Ustájení pro koně na hiporehabilitaci

Grafem č. 5 bylo poukázáno na etologické možnosti každého koně pracujícího v České republice pro zooterapii. 75% koní má možnost denně být v kontaktu s jedinci svého druhu. Přesto by bylo ideální, aby tento údaj byl 100%.

Graf č. 5

Kůň pro hiporehabilitaci má možnost být ve společnosti svého druhu

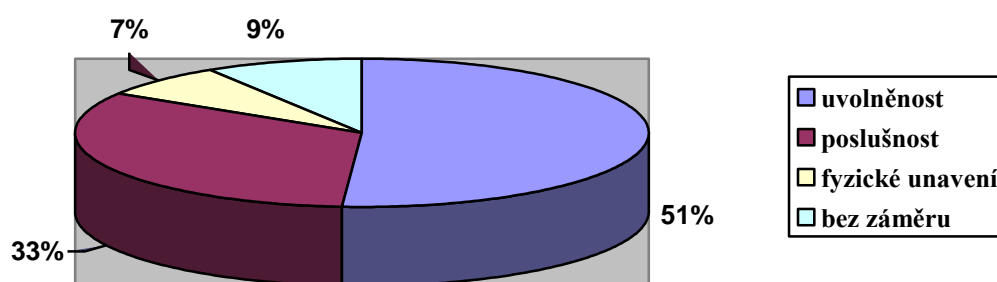

5.1.2. Srovnávání kvality výcviku koní pro zooterapii.

Na grafu číslo 6 bylo procentuelně vyjádřeno zaměření tréninku koně využívajícího pro hiporehabilitaci. 51% koní je trénováno pro uvolněnost, 33% převážně pro poslušnost, 7% pro fyzické unavení a 9% bez jakéhokoli záměru.

Graf č. 6

Zaměření tréninku koně určeného pro zooterapii

V tabulce číslo 1 bylo zjištěno, jak často je využíván kůň pro práci s klienty. 36% koní je v hiporehabilitaci využíváno 3 krát týdně, 19% koní dvakrát týdně, 5% 1 krát týdně, 6% 1 za měsíc a ostatní koně mají jinou časovou náplň, než je zde uvedená. Z velké většiny podle časových možností klientů.

Tabulka č. 1 - Jak často je kůň využíván pro práci s klienty

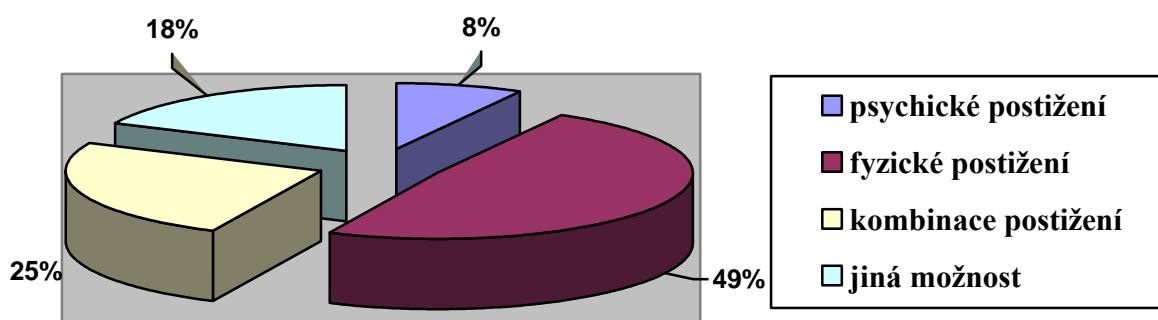
Doba	%
3 krát týdně	46
2 krát týdně	19
1 týdně	5
1 za měsíc	6
Jiná možnost	24

5.1.3. Vyhodnocení samotné práce s klienty.

Na grafu číslo 7 jsou rozdělené typy postižení u klientů využívajících hiporehabilitaci ve svém terapeutickém léčení. 49% je fyzicky postiženo, 8 % psychicky postiženo, až 25% je kombinace postižení a 18% je jiná možnost.

Graf č. 7

Typy postižení klientů využívajících hiporehabilitaci

5.1.4. Vyhodnocení finanční stránky hiporehabilitace.

V tabulce číslo 2 bylo prokázáno ze zjištěných údajů, že částka na jednoho koně působícího v hiporehabilitaci činí **66 000kč**. V chovu koní ve složce-ostatní jsou započítány služby veterináře a kováře. Do složky hiporehabilitace jsou započítávány pouze pomůcky pro terapii, práce hipologa.

Tabulka č. 2 - **Finanční ukazatele pro hiporehabilitaci za1 koně**

kůň	1 měsíc	6 měsíců	12 měsíců
Krmivo	600	3600	7200
Ustájení	500	3000	6000
Ošetřovatel, trenér	900	5400	10800
Ostatní	500	3000	6000
Celkem chov koně	2500	15000	30000
Hiporehabilitace	3000	18000	36000
Celkem	5500	33000	66000

5.2. Canisterapie

Canisterapie je jednou z metod rehabilitace, která slouží k podpoře psychosociálního zdraví lidí všech věkových kategorií, při níž se využívá vztahu mezi člověkem a psem (Kalinová, 2003).

Pes je využíván jako koterapeut, je tedy prostředníkem a člověk terapeutem (Nerandžič, 2003).

Velmi úzký vztah a spolupráce musí vzniknout mezi psovodem a psem, proto o nich hovoříme jako o canisterapeutickém týmu. Pes se musí na svého psovoda orientovat a psovod svého psa znát, důvěřovat mu (Kalinová, Mojžíšová, 2002). Kromě správného výběru vhodných jedinců a vhodné výchovy a výcviku musí být pes cíleně speciálně připraven, psovod proškolen a tým musí uspět u zkoušek canisterapeutických týmů (Velemínský a kol., 2007).

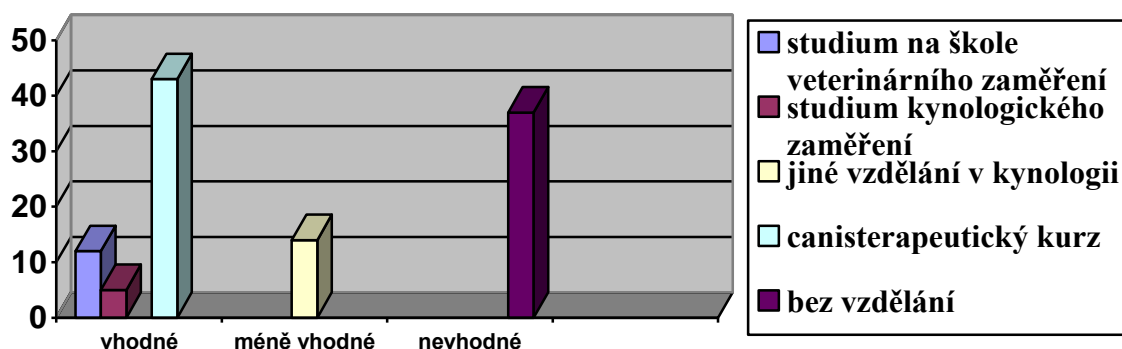
Chyb v canisterapii se lze vyvarovat pouze správným postupem přípravy celého týmu a zároveň duchapřítomnou komunikací mezi klienty, terapeuty a samotným canisterapeutickým týmem.

5.2.1. Porovnání základních informací v canisterapii.

Podle grafu číslo 8 bylo zjištěno, že lidé, kteří vedou canisterapeutického psa k výcviku ve velkém počtu mají canisterapeutický kurz, přesto bylo zjištěno, že téměř stejný počet psovodů je bez jakéhokoli kynologického vzdělání. Tento výsledek byl vyhodnocen jako alarmující!

Graf č. 8

Dosažené vzdělání psovoda

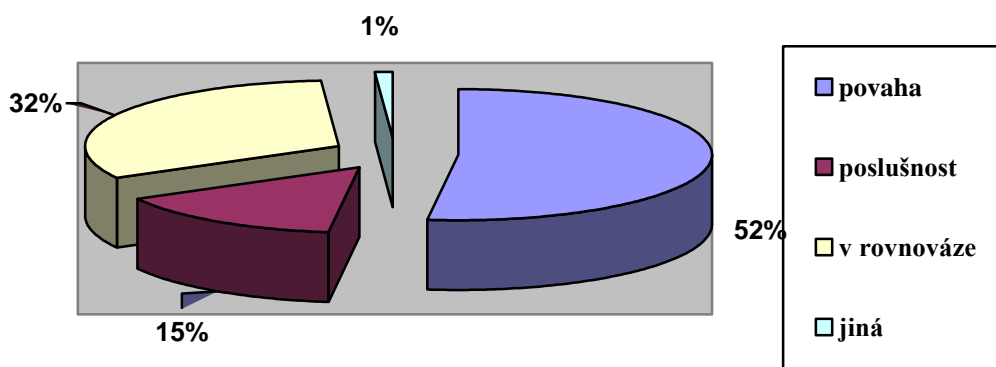

5.2.2. Srovnání kvality splnění canisterapeutických zkoušek.

Na grafu číslo 9 byla procentuelně ukázána složka, která v canisterapeutických zkouškách převládá. Vyšlo 52% zkoušek, kde je převládající složkou povaha, 15% poslušnost, 32% zkoušek je v rovnováze a pouhé 1% je jiné.

Graf č. 9

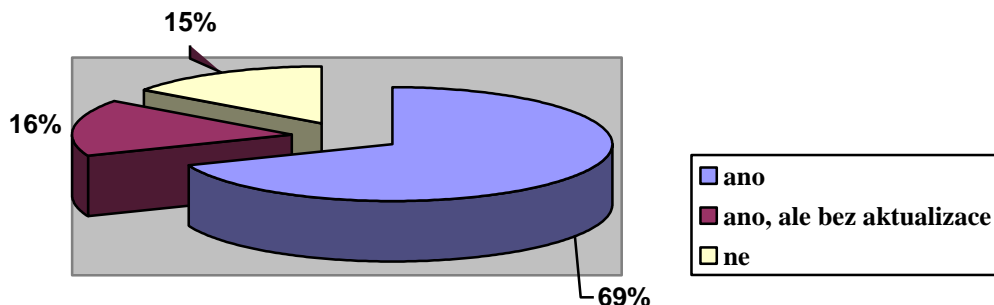
Složka, která v canisterapeutických zkouškách převládá

Na grafu číslo 10 bylo zjištěno, že 69% psů, kteří provádějí canisterapii má canisterapeutické zkoušky. 16% má zkoušky, ale nejsou aktualizovány. 15% psů, kteří canisterapii provádí, stále nemá canisterapeutické zkoušky. Tento údaj byl zhodnocen jako negativní.

Graf č. 10

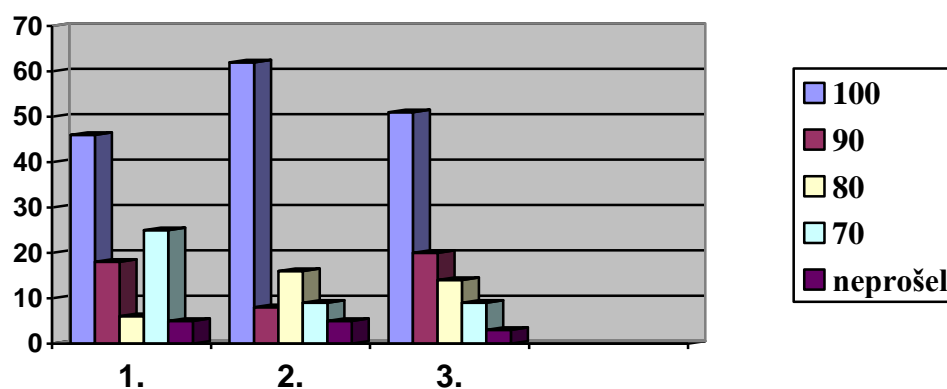
Pes, který provádí zooterapii má canisterapeutické zkoušky

Na grafu číslo 11 byly shrnuty troje canisterapeutické zkoušky jdoucí po sobě, které ukazují procentuelní výsledek zkoušek. Na 100% zkoušky splnilo v prvním roce méně než v druhém a třetím, na 90% v prvním roce splnilo více psů než v druhém roce, avšak méně než ve třetím, na 80% v prvním roce splnilo mnohem méně psů než v roce druhém a třetím a na 70% v prvním roce více jak ve druhém a třetím. Dále bylo zjištěno, že počet psů, kteří canisterapeutickými zkouškami neprošli je malý a ve všech třech letech přibližně stejný kolem 4%.

Graf č. 11

Canisterapeutický pes prošel zkouškami - troje zkoušky jdoucí za sebou

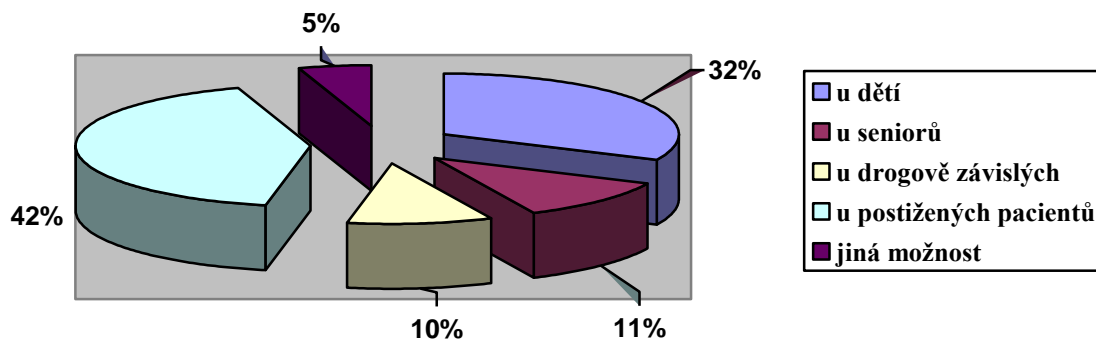

5.2.3. Vyhodnocení práce s klienty.

Na grafu číslo 12 bylo zjištěno, jaké kategorie klientů využívají canisterapii. 42% psů pracuje u postižených klientů, 32% u dětí, 11% u seniorů, 10% u drogově závislých, 5% jiná možnost.

Graf č. 12

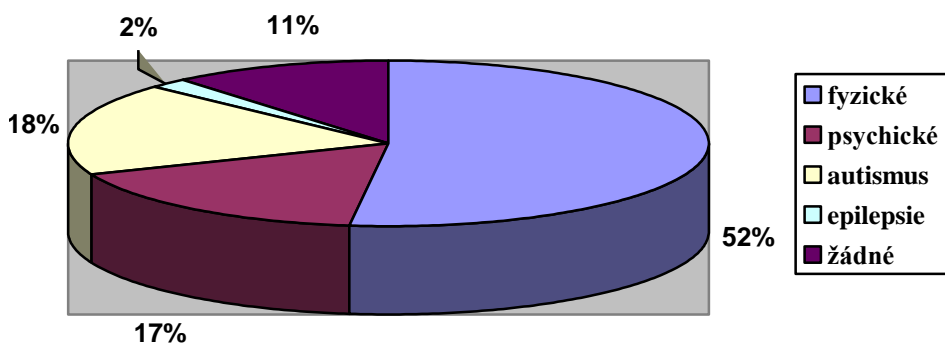
Kategorie klientů u nichž se canisterapie provádí

Na grafu číslo 13 byly shrnuty převládající postižení. 52% postižení fyzické, 17% psychické postižení, 18% postižených klientů trpí autismem, 2% epilepsií a 11% netrpí žádným postižením.

Graf č. 13

Převládající postižení

5.2.4 Finanční stránka canisterapie

V tabulce číslo 3 bylo prokázáno ze zjištěných údajů, že částka na jednoho canisterapeutického psa činí **23 400 Kč**. V canisterapii bylo počítáno s penězi na dopravu, pomůcky, canisterapeutické zkoušky, canisterapeutický kurz.

Tabulka č. 3 - **Zhodnocení finanční stránky canisterapie**

Pes	1 měsíc	6 měsíců	12 měsíců
Krmivo	800	4800	9600
Pomůcky pro výcvik	200	1200	2400
Pomůcky pro chov	200	1200	2400
Ostatní	150	900	1800
Celkem chov psa	1350	8100	16200
Canisterapie	1800	3600	7200
Celkem	3150	11700	23400

5.3. Porovnání počtu obyvatel v jednotlivých krajích s počtem zvířat pracujících v zooterapii

Do tabulky číslo 4 a 5 bylo zadáno kolik je v jednotlivých krajích obyvatel a zároveň jaká je v daném kraji hustota obyvatelstva (obyvatel/km²). Dále počet koterapeutů, což jsou zvířata pracující v zooterapii, koně i psi dohromady.

Z těch dvou tabulek vyplývá, že počet koterapeutů je závislý na počtu obyvatel, ale ne na hustotě obyvatelstva. V jednotlivých krajích se závislosti na hustotě obyvatel nemění, s jedinou výjimkou, kterou je Praha. V Praze je největší podíl zvířat na zooterapii a to 21,94% z celkového počtu psů a koní sloužících pro terapii.

Tabulka č. 4

Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.od.rozdílu	min	max	t	sv	p
Počet koterapeutů	16,93	12,36				3	52			
Hustota zalidnění	290,06	643,24	14	-273,1	639,97	62	2518,2	-1,6	13	0,13

Tabulka č. 5

Proměnná	Průměr	Sm.odch.	N	Rozdíl	Sm.od.rozdílu	min	max	t	sv	p
Počet koterapeutů	16,93	12,4				3	52			
Počet obyvatel v kraji	761063,3	338513,6	14	-761046	338505,1	315299	1288696	8,41	13	0,0

6. ZÁVĚR

Shrnutí

Cílem každého hipologa a psovoda, kteří vedou svá zvířata při zooterapii, by měl být v první řadě spokojený klient a to po stránce psychické i fyzické. V neposlední řadě však také musí koukat na welfare zvířat a to ve všech bodech. Pouze zdravé, psychicky vyrovnané zvíře může pomáhat svou činností lidem, kteří jeho pomoc potřebují. Správný chov zvířat, teprve může jít ruku v ruce se správnou terapií postiženého klienta.

Cílem této práce bylo zmapovat rozsah a kvalitu hipoterapeutických a canisterapeutických služeb v rámci České republiky. Dále pak vyhodnotit úroveň vzdělání, popř. odborných kurzů a rozsah zkoušek potřebných pro provozování kvalitní zooterapie.

Celkem bylo 237 vyplněných dotazníků z toho 112 zaměřených na hiporehabilitaci a 125 na canisterapii.

Hiporehabilitace

- Bylo zjištěno, že nejčastějším typem koní pro hiporehabilitaci je typ teplokrevný, dále potom koní plemene hucul, oproti tomu plnokrevných koní a poníků se využívá v České republice podstatně méně.
- Negativním výsledkem se objevilo u zjišťování minulosti koní vysoké číslo a to 18% koní s neznámou minulostí a na druhé straně velice nízké číslo pouze 15% koní využívaných v zooterapii bylo pro ni již v remontním věku vybráno.
- Dalšího negativního výsledku bylo prokázáno při vyhodnocení vhodnosti zaměstnanců pracujících s koňmi. Až 16% ošetřovatelů pracujících v hipoterapeutických centrech dělá svou práci bez jakéhokoli hipologického vzdělání, či zájmu o koně.
- Ustájení je ve většině případů považováno za vhodné, neb šlo boxové či volné ustájení s denním využíváním výběhu, či pastvin. Pouze 4% koní měli zcela nevhodné podmínky ustájení a to vazné, bez denní možnosti výběhu a to z důvodu nedostatečného prostoru střediska. Zároveň 75% koní má možnost denně být v kontaktu s jedinci svého druhu, což je nezbytně nutné pro welfare stádového zvířete.

- U 45% koní probíhala práce s klienty 3 krát týdně, u 24% dle časových možností klienta a u 19% ti koní 2krát za týden.
- U 49% klientů převládalo postižení fyzické, u 25% je postižení kombinované, u 18% jiné, u 8% psychické postižení.
- Finanční náročnost celkem za jednoho koně pro zooterapii na jeden rok byla spočítána na **66 000 Kč**.

Canisterapie

- Bylo zjištěno, že psovod v 43% má splněný canisterapeutický kurz přesto alarmující číslo, že v 37% nemá vůbec žádné vzdělání v oboru.
- U 52% canisterapeutických zkoušek převládalo povahové zaměření, u 15% poslušnost, u 32% byli zkoušky v rovnováze, u 1% je jiná možnost.
- U 69% psů provádějících canisterapii byla zjištěna platná canisterapeutická zkouška, u 16% nemá pes zkoušky aktualizovány a u 15% pes provádí terapii bez zkoušek.
- 46% psů prošlo zkouškami na 100%, 4% psů neprošla vůbec.
- U 32% byla terapie se psy prováděna u dětí, u 11% u seniorů, u 10% drogově závislých, u 42% u postižených pacientů, u 5% šlo o jinou možnost.
- U 52% převládalo postižení fyzické, u 18% autismus, u 17% psychické, u 11% žádné a u 2% epilepsie.
- Finanční náročnost celkem za jednoho psa pro zooterapii na jeden byla spočítána na **23 400 Kč**.

Vlastní závěr

Celkové hodnocení

- 1) Bylo zjištěno, že počet koterapeutů byl závislý na počtu obyvatel, ale ne na hustotě obyvatelstva. V jednotlivých krajích se závislosti na hustotě obyvatel neměnily, s jedinou výjimkou, kterou je Praha. V Praze je největší podíl zvířat na zooterapii a to 21,94% z celkového počtu psů a koní sloužících pro terapii.
- 2) Bylo prokázáno, že z finančního i časového hlediska je náročnější připravit pro zooterapii koně, nežli psa (66 000: 23 400).
- 3) Nelze prokázat, zdali pro jednotlivá postižení je vhodné využití canisterapii či hipoterapii, neb jde o velice individuální přístup k postižení klienta, je vždy

vhodné zvážit pro terapii dané podmínky každého pacienta jednotlivě, v závislosti na podmínkách nabízené terapie v místě bydliště.

- 4) Vzdělání je nadále slabým článkem zooterapie celkově. Touto prací bylo prokázáno, že vzdělanost lidí v canisterapii i hiporehabilitaci se pohybuje v nerovnováze. Na jedné straně velké množství zodpovědných lidí hledajících si odborné informace, pomocí kurzů a škol a na straně druhé lidé, kteří mají zájem pomáhat lidem, přesto však nejsou ochotni věnovat svůj čas do studií a tím ničí pověst kvalitní terapii pomocí zvířat.
- 5) V poslední řadě byl kladen důraz na finanční stránku. Bylo zjištěno, že v hiporehabilitaci lze žádat granty a v canisterapii žádná takováto finanční pomoc neexistuje. Sponzoring byl aktuální v canisterapii i hiporehabilitaci, ale byl nejistý a zabíral spoustu času. Přesto díky sponzorství v ČR funguje minimálně 34% organizací.

7. SEZNAM LITERATURY

1. **Abrantes, R.**, 2007. Řeč psů encyklopedie psího chování. Nakladatelství DONA, České Budějovice, s. 230 :ISBN 978-80-7322-110-2
2. **Bayleylová, L.**, 2006. Koně, práce ze země. Nakladatelství Metafora, Praha, s. 151: ISBN 80-7359-051-4
3. **Bílek, F.**, 1955, Speciální zootechnika. Státní zemědělské nakladatelství, Praha, s. 300-322:477-481
4. **Brázdil, M.**, 2003. Stáří a epilepsie. Praha ISSN 1213-1814
5. **Desenský, R.**, 2008. Jak poznat psí duši. Nakladatelství XYZ, Praha, s. 301: ISBN 978-80-7388-073-6
6. **Dušek, J.**, 1999: Chov koní. Vyd. Praha, Brázda, s. 352: ISBN 80-209-282-1
7. **Dušek, J.**, Kůň ve službách člověka. s. 262: ISBN 80-901100-6-1
8. **Eisertová, J.**, 2006. Odborné aktivity v canisterapii. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. 109 s.
9. **Galajdová, L.** 1999. Pes lékař lidské duše. Vyd. GRADA, Praha, s. 160: ISBN 80-7169-789-3
10. **Gerd, L.**, 2005. Cvičení a hry se psem. Nakladatelství Vašut, Praha, s. 63: ISBN 80-7236-029-9
11. **Hanulay, J.**, 2002. Mechanika pohybu koně. Jezdectví, roč. 50, č. 2. s. 20 – 23
12. **Higginsová, G., Martinová, S.**, 2009. Koně a jejich pohyb. Nakladatelství Metafora, Praha, s. 153: ISBN 978-80-7359-217-2
13. **Jankovský, J.**, 2001. Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením. 1. vyd. Vyd. Triton, Praha, s. 158: ISBN 80-7254-192-7
14. **Jankovský, J.**, 2006. Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením. 2. vyd. Vyd. Triton, Praha, s. 158: ISBN 80-7254-730-5
15. **Kalinová, V.**, 2006. Využití skupinové canisterapie v dětském věku – integrační canisterapeutické tábory. Disertační práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Zdravotně sociální fakulta. S. 142.
16. **Kalinová, V., Eisertová, J.**, 2005. Normy praxe Výcvikového canisterapeutického sdružení HAFÍK. Sborník, Brno. ISBN 80-239-5863-1
17. **Kalinová, V., Mojžíšová, A.**, 2002. Jak dosáhnout kvalitní přípravy psa ke canisterapii. Svět psů. Č. 2, 52 s. ISBN 1211-2976
18. **Katcher, A.H.**, 1983, interrelations between People and Pets, Illions: 41-67

19. **Kejdová, Y.**, 1992. Rozumím si se svým psem? Nakladatelství GRANIT, Praha, s. 70: ISBN 80-901195-7-3
20. **Košvanec a spol.**, 1995: Obecná zootechnika, skripta jču, ISBN 80-7040-148-6
21. **Lacinová, J.** 1995. Referát na konferenci IAHAIO-Ženeva. Brno: Sdružení Filia.
22. **Lacinová, J.**, 1998. Psí terapeuti na táborech? Pes přítel člověka. č. 3, 50 s. ISSN 0231-5424
23. **Lacinová, J.**, 2002. Canisterapie v současné praxi v ČR. Svět psů. č. 3 45. s. ISSN 1211-2976
24. **Levinson, B. M.**, 1975 „Pets and environment“ London, Balliere Tindal, 8-18
25. **Maršálek, M.**, 2008: Jezdectví, skripta jču, ISBN 978-80-7394-120-8
26. **Navrátilová, Š.**, 2008 seminář o canisterapii Plzeň
27. **Nerandžič, Z.**, 2006. Animoterapie aneb jak nás zvířata umí léčit. Vydavatelství Albatros, Praha, s. 159: ISBN 80-00-01809-8
28. **Odendaal, J.**, 2007. Zvířata a naše mentální zdraví. Vyd Brázda, Praha, s. 173:ISBN 978-80-209-0356-3
29. **Pal, S. K.**, 2003. Urine parking by free-ranging dogs in relation to sex, season, place and posture. S. 59
30. **Pešová, I., Šamalík, M.**, 2006. Vyd. Grada, Praha, s. 150: ISBN 80-247-1216-4
31. **Procházka, Z.** 2005: Chov psů. Vyd. Praha, Paseca, s. 320: ISBN 80-7185-768-8
32. **Příkrylová, J., Husová, T.**, 1995. Velká kniha o chovu a výcviku koní. Vyd. CESTY, Praha, s. 207: ISBN 80-7181-014-2
33. **Roberts, M.**, 2005. Průvodce nenásilným výcvikem koní. Vyd. IKAR, Praha, s. 239: ISBN 80-249-0584
34. **Swanie, S.**, 2010. Zdravá výživa psů. Vyd. GRADA, Praha, s. 88: ISBN 978-80-247-3241-1
35. **Štroupl, J.**, 1983. Chov koní. Vyd. Praha, s. 411: ISBN 07-044-83-04/47
36. **Tichá, V.**, 2002. Otazníky kolem canisterapie. Pes přítel člověka. č. 3.s. 32: ISSN 0231-5424
37. **Tluchoř** (1999), skripta výživa koní
38. **Vágnerová, M.**, 1999. Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky. Vyd. Portál, Praha, s. 444: ISBN 80-7178-214-9
39. **Velemínský, M. a kol.** 2007: Zooterapie ve světle objektivních poznatků. Vyd. Č.B. DONA, s. 335: ISBN 978-80-7322-109-6

40. **Veselovský, Z.** 2005: Etologie: biologie chování zvířat. Vyd. Praha: Academia, s. 407: ISBN 80-200-1331-8
41. **Voříšková, J.**, 2001: Etologie hospodářských zvířat, skripta, ISBN 80-7040-513-9
42. <http://chs.unas.cz/> (cit. 4. 1. 2011)
43. <http://hiporehabilitace.unas.cz/> (cit. 13. 3. 2011)
44. <http://www.hucul.org/ofarme.php> (cit. 4. 1. 2011)
45. <http://www.canisterapie.cz/cz/> (cit. 4. 1. 2011)
46. <http://www.animoterapie.cz/canisterapie.htm> (cit. 20. 2. 2011)
47. <http://www.deltasociety.org/> (cit. 12. 1. 2011)

8. PŘÍLOHY

Canisterapeutický pes – Amigodark Black George

Canisterapeutický pes musí snést blízkou přítomnost cizích psů a lidí

Polohování je jednou z forem fyzioterapie

Výcvik koně pro hiporehabilitaci – odstranění reakce na vnější podněty

Kůň pro zooterapii musí být zvyklý na nasedání klientů z rampy

Při terapii je využíváno koní s výborným charakterem a klidnou povahou